

Hengellisen väkivallan mestari

Matteuksen Jeesus ja uskonnollisen polemiikin kielipelit

Itä-Suomen yliopisto

Filosofinen tiedekunta

Teologian osasto

Eksegetiikka

Pro gradu -tutkielma, 2014

Mikko Pisilä, 180987

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Filosofinen tiedekunta		Osasto – School Teologian osasto		
Tekijät – Author Mikko Pisilä				
Työn nimi – Title Hengellisen väkivallan mestari – Matteuksen Jeesus ja uskonnollisen polemiikin kielipelit				
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages	
Eksegetiikka	Pro gradu -tutkielma	x	24.2.14	60
	Sivuainetutkielma			
	Kandidaatin tutkielma			
	Aineopintojen tutkielma			
Tiivistelmä – Abstract				
<p>Hengellinen väkivalta on ollut suosittu aihe suomalaisessa kirkollisessa keskustelussa 2010-luvulla. Tässä keskustelussa ei kuitenkaan ole kuultu eksegeettisiä puheenvuoroja. Hengellisen väkivallan käsitteessä yhdistyvät teologinen, sosiologinen, psykologinen, juridinen ja moraalinen ulottuvuus. Käsitteen laaja-alaisuudesta ja myös yksilön väkivaltakokemuksen subjektiivisuudesta johtuen hengellisen väkivallan tarkka määrittely on vaikeaa. Evankelisluterilaisella kirkolla on kuitenkin määritelmä, jonka mukaan ”hengellinen väkivalta on henkistä väkivaltaa, johon liittyy uskonnollinen ulottuvuus. Sen ilmenemismuotoja ovat pelottelu, käännäyttäminen, syyllistäminen, eristäminen ja kontrollointi. Tarkoituksena on nujertaa toisen ihmisen elämäntapa tai mielipide.”</p> <p>Tässä tutkielmassa todetaan, että kuudessa Matteuksen evankeliumin katkelmassa (12:30–45; 15:21–28; 16:21–27; 18; 23:13–39; 28:18–20) kuvatut Jeesuksen puheet täyttävät kaikki edellä luetellut hengellisen väkivallan tunnusmerkit. Tutkimusnäkökulma pohjautuu Ludwig Wittgensteinin kielifilosofiaan ja hänen ajatukseensa, jonka mukaan inhimillisessä kielenkäytössä ei ole yleispäteviä sääntöjä, vaan eri tilanteissa pelataan erilaisia ”kielipelejä”. Tutkielmassa on rakennettu juridinen kielipeli, jossa vuoroin syytetään Jeesusta hengellisestä väkivallasta ja puolustetaan hänen toimintaansa. Nykyaikaisten hengellistä väkivaltaa koskevien käsityksen mukaan Jeesuksen toiminta näyttäytyy tuomittavana, mutta hänen ajassaan ja kulttuurisessa kontekstissään se näyttäytyy ymmärrettävänä, ja evankelista Matteus esittää sen hyväksyttävänä. Tutkimustulos, jonka mukaan Jeesuksen toiminta täyttää evankelisluterilaisen kirkon määrittelemät hengellisen väkivallan tunnusmerkit, osoittaa käsitteen ristiriitaisuutta.</p>				
Avainsanat – Keywords Jeesus, Matteus, hengellinen väkivalta, kielipeli				

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO – UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND

Tiedekunta – Faculty Philosophical Faculty		Osasto – School School of Theology	
Tekijät – Author Mikko Pisilä			
Työn nimi – Title The Master of Spiritual Violence – Matthew's Jesus and the Language-games of Religious Polemic			
Pääaine – Main subject	Työn laji – Level	Päivämäärä – Date	Sivumäärä – Number of pages
Exegetics	Pro gradu -tutkielma	x 24.2.14	60
	Sivuainetutkielma		
	Kandidaatin tutkielma		
	Aineopintojen tutkielma		
Tiivistelmä – Abstract			
<p>Spiritual violence has been a popular topic in Finnish ecclesiastical and societal discussion in the 2010's. However, exegetes have remained silent. Spiritual violence is a multi-dimensional concept interconnecting theological, sociological, psychological, juridical, and moral dimensions. Due to vastness of the concept, and also due to the subjectivity of individual's experience of violence, precise definition of spiritual violence is difficult. However, the Evangelical Lutheran Church of Finland has published a definition, according to which "spiritual violence is mental violence, which contains a religious dimension. It is appearing as intimidation, converting, incrimination, isolation, and control. The purpose is to discourage the view of life, lifestyle, and opinion of the other person."</p> <p>This study points out that the speeches of Jesus in six pericopes of the Gospel of Matthew (12:30–45; 15:21–28; 16:21–27; 18; 23:13–39; 28:18–20) are fulfilling all the signs of spiritual violence mentioned above. The perspective of this study is based on the philosophy of Ludwig Wittgenstein, and on his thought, according to which there are no universal rules in human language, but different "language-games" are played in different situations. In this study, a juridical language-game is constructed, in which Jesus is accused of spiritual violence and in turn his actions are defended. According to modern concept of spiritual violence, Jesus' actions seem reprehensible. However, as the time and cultural context he lived in are taken into account, his actions seem comprehensible, and Matthew the evangelist is presenting them as acceptable. The result of this study, according to which Jesus' actions are fulfilling the signs of spiritual violence defined by the Evangelical Lutheran Church of Finland, is showing the contradictory nature of the concept of spiritual violence.</p>			
Avainsanat – Keywords Jesus, Matthew, spiritual violence, language-game			

Sisällys

1 Johdanto.....	2
2 Tutkimustehtävä.....	3
3 Kielipeli.....	7
3.1 Te käärmeen sikiöt! (Matt. 12:30–45).....	7
3.2 Ei lasten leipää koiranpennuille (Matt. 15:21–28).....	11
3.3 Väisty tieltäni! (Matt. 16:21–27).....	16
3.4 Ellette käänny, ette pääse valtakuntaan (Matt. 18).....	19
3.5 Miten te voisitte välttää kadotustuomion? (Matt. 23:13–39).....	30
3.6 Tehkää heidät opetuslapsikseni ja opettakaa heitä (Matt. 28:18–20)	42
3.7 Yhteenveto.....	46
4 Johtopäätökset.....	48
5 Lähteet, apuneuvot ja kirjallisuus.....	54
5.1 Lähteet	54
5.2 Apuneuvot.....	55
5.2 Kirjallisuus.....	55

1 Johdanto

Avatessaan evankelisluterilaisen kirkon kirkolliskokousta 7.5. 2012 arkkipiispa Kari Mäkinen sanoi tullessaan vanhoillislestadiolaista liikettä koskevan keskustelun äärellä lasten seksuaalisen hyväksikäytön ja hengellisen väkivallan pysähdyttämäksi. Hän näki tässä keskustelussa koko kirkkoa koskevan ankaran ja tarpeellisen kutsun itsetutkiskeluun, hiljaisuuden historian ymmärtämiseen.¹

Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö on lakiin kirjattu rikos. Mutta – entä hengellinen väkivalta? Kuka sen tuomitsee ja millä kriteereillä? Evankelisluterilainen kirkko esittelee käsityksensä hengellisestä väkivallasta näin: ”Hengellinen väkivalta on henkistä väkivaltaa, johon liittyy uskonnollinen ulottuvuus. Sen ilmenemismuotoja ovat pelottelu, käänyttäminen, syyllistäminen, eristäminen ja kontrollointi. Tarkoituksena on nujertaa toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielipide.”²

Mäkinen puhui avajaispuheessaan myös Kristuksen kirkosta, yhteisöstä joka rakentuu Nasaretin Jeesuksen persoonan ympärille. Kun on kysymys kirkon suhteesta hengelliseen väkivaltaan, on kysymys ennen kaikkea sen keskushahmon opetuksista. On siis syytä tutkia Jeesuksen suhdetta hengelliseen väkivaltaan.

Jeesusta pidetään auktoriteettina evankelisluterilaisen kirkon lisäksi myös muissa yhteisöissä. Kysymys Jeesuksen suhteesta hengelliseen väkivaltaan koskee myös ihmisiä ja yhteisöjä, joille Jeesus ei ole auktoriteetti. Hänen opetuksillaan, sellaisina kuin me Raamatusta niitä tunnemme, on nykypäivän Suomessa merkittävä yhteiskunnallinen painoarvo.

Myös evankelisluterilaisen kirkon ja sen opetusten painoarvo on maamme uskonnollisessa kentässä suuri. Tämän tutkielman tarkoituksena on tarkastella evankelista Matteuksen kuvaaman Jeesuksen retoriikkaa käyttäen mittapuuna edellä siteerattua hengellisen väkivallan määritelmää, joka näyttää saaneen tunnustetun aseman kirkollisessa ja yhteiskunnallisessa keskustelussa.³

1 Mäkinen 2012.

2 Jussila et al. 2004, 95; Hengellinen väkivalta, 2014.

3 Esim. Hurtig 2013, 152; Linjakumpu 2012, 217–218; Ruoho 2013, 21; Villa 2013, 207.

2 Tutkimustehtävä

Hengellisen väkivallan käsite alkoi nousta Suomessa yleiseen kirkolliseen ja akateemiseen tietoisuuteen 1980-luvun mittaan. Kirkon yhteiskunnallinen toimikunta asetti 1983 työryhmän, joka sai tehtäväkseen ”tutkia fyysisen, henkisen ja hengellisen väkivallan estämiseen liittyviä ongelmia kirkolliskokouksen kirjelmän ja piispainkokouksessa käydyin keskustelun pohjalta sekä erityisesti esittää seurakunnille käytännön toimintaohjeita väkivaltaa koskevissa kysymyksissä.”⁴ Työryhmä määritteli alustavasti väkivallan ”uhria fyysisesti tai henkisesti vahingoittavaksi toiminnaksi”, johon alalajina kuuluu hengellinen väkivalta.⁵ Tehtyään selvitystyötä työryhmä päätyi määrittelemään hengellisen väkivallan ”sellaiseksi uskonnollisävytteiseksi käyttäytymiseksi, jolla pyritään murtamaan tai nujertamaan uskonnollisin uhkauksin, vaatimuksin tai pakottein toisen ihmisen elämäkatsomus, elämäntapa tai mielipide.”⁶

Hengellistä väkivaltaa on Suomessa jonkin verran käsitelty tieteellisissä tutkielmissa, pitkään lähinnä pro gradu -töissä.⁷ Mikko Sulander jakoi 2003 ilmestyneen pro gradu -tutkielmansa tutkimusaineistossa esiintyneet hengellisen väkivallan kokemukset viiteen tyyppiin, jotka hän nimesi pelotteluksi, käännyttämiseksi, syyllistämiseksi, eristämiseksi ja kontrolloimiseksi.⁸ Kirkon tiedotuskeskuksen seuraavana vuonna julkaisema *Kirkon ja uskon sanakirja* omaksui Sulanderin tyypittelyn määritellessään hengellistä väkivaltaa johdannossa esitellyllä tavalla.⁹

2010-luvulla hengellisen väkivallan tematiikka on ollut runsaasti esillä kirkollisessa ja akateemisessa keskustelussa. Ilmiö kiteytyy muutamissa kirjajulkaisuissa. Vuonna 2012 puhutti erityisesti vanhoillislestadiolaisuus: Aini Linjakummun *Haavoittunut yhteisö* on sosiologinen kuvaus vanhoillislestadiolaisista hoitokokouksista,¹⁰ ja *Maijan tarina*¹¹ toi esille, millaista voi olla lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana. Maijan tarina valittiin vuoden kristilliseksi kirjaksi.

4 Väkivaltatyöryhmän muistio 1985, 1.

5 Viljanen 1985, 29.

6 Viljanen 1985, 31; Väkivaltatyöryhmän muistio 1985, 18.

7 Ruoho 2010, 10.

8 Sulander 2003, 66.

9 Jussila et al. 2004, 95.

10 Linjakumpu 2012.

11 Maijan tarina 2012.

Vuonna 2013 ilmestyi kirja nimeltä *Hengellinen väkivalta*, joka on Janne Villan ainutlaatuisen laaja yleisesitys aiheesta.¹² Myös varsin laajasti hengellisen väkivallan olemusta analysoiva Aila Ruohon *Päästä meidät pelosta* julkaistiin vuonna 2013.¹³ Samana vuonna ilmestyi Johanna Hurtigin *Taivaan taimet*, jossa hengellinen väkivalta on olennainen osa vanhoillislestadiolaista väkivaltakokemusta.¹⁴

Hengellisen väkivallan käsitteenmäärittystä on pidetty haastavana tehtävänä, jota on ratkottu eri tavoin.¹⁵ *Kirkon ja uskon sanakirjan* määritelmä on usein osa ratkaisua.¹⁶ Hengellisen väkivallan määrittelyssä keskeinen tekijä on henkisen väkivaltakokemuksen subjektiivisuus, joka myös tekee käsitteestä vaikean rajattavan.¹⁷ Hengellisen väkivallan käsitteen määrittelyn vaikeutta selittää myös sen laaja-alaisuus: siinä yhdistyvät teologinen, sosiologinen, psykologinen, juridinen ja moraalinen aspekti. Tässä tutkielmassa haluan kiinnittää huomiota teologisen aspektin perustavanlaatuisen merkitykseen hengellisen väkivallan ongelmakentässä: hengellinen väkivalta on teologisesti motivoitua väkivaltaa.¹⁸ Teologinen näkökulma on siksi ratkaisevan tärkeä ilmiön ymmärtämisen ja siitä kumpuavien ongelmien selvittämisen kannalta.

Hengellistä väkivaltaa koskevassa kirkollisessa ja akateemisessa keskustelussa yksi alue näyttää jääneen huomiotta: käsitteen ja ilmiön peilaaminen Raamattuun. Suomenkieliselle eksegetiikalle termi on vieras, ja englanninkielisessä maailmassa uskonnollisen painostuksen ja uskonnon negatiivisten vaikutusten kuvaamiseen käytetään muunlaisia käsitteitä.¹⁹ Raamatussa esiintyvää väkivaltaa on toki tutkittu, ja myös Jeesus on luettu sen harjoittajiin.²⁰ Suomalainen hengellistä väkivaltaa koskeva keskustelu on kuitenkin jäänyt vaille eksegeettistä näkökulmaa. Eikö sille olisi tilausta?²¹

Tässä tutkielmassa kysyn, missä määrin Jeesuksen toiminta ja opetukset täyttävät johdannossa esiteltyä ja laasti käytettyä hengellisen väkivallan määritelmää. Tutkimusaineistoksi olen valinnut

12 Villa 2013.

13 Ruoho 2013.

14 Hurtig 2013.

15 Heino 1995a, 19; Hurtig 2013, 152; Linjakumpu 2012, 218–219, 246; Ruoho 2013, 18, 21; Sulander 2003, 6–8, Villa 2013, 13–18.

16 Hurtig 2013, 152; Linjakumpu 2012, 217–218; Ruoho 2013, 21; Villa 2013, 207.

17 Hurtig 2013, 152–153; Linjakumpu 2012, 218–219; Ruoho 2013, 18; Villa 2013, 16.

18 Motiiveja voi toki hahmottaa yhtä hyvin myös psykologisesti tai sosiologisesti, mutta teologinen motiivi on eksplisiittinen – siksi se tarjoaa erityisen tarttumapinnan.

19 Kukkula 2007, 13.

20 Esim. Carter 2005; Ellens 2004.

21 Heikki Räisänen mukaan eksegetiikan tulee palvella yhteiskuntaa ja ihmiskuntaa kriittisten ja hermeneuttisten tehtävien kautta: Räisänen 1990, 107.

muutaman katkelman evankeliumista Matteuksen mukaan. Sen alkuperäisenä yleisönä pidetään ensimmäisen vuosisadan syyrialaisia kristittyjä, erityisesti juutalaisuudesta kääntyneitä.²²

Tutkimusotteeni pohjautuu Ludwig Wittgensteinin (1889–1951) ajatukseen, jonka mukaan kielenkäyttöä voi verrata pelien pelaamiseen. Nuoruudessaan Wittgenstein yritti hahmottaa yhtenäisen loogisen järjestelmän, jolla voidaan kuvata ajattelua ja kieltä.²³ Myöhemmällä iällään hän ymmärsi, ettei kielenkäytössä ole yleispäteviä sääntöjä, vaan eri tilanteissa pelataan eri säännöillä, niin kuin urheilustadionilla tapahtuu.²⁴ Säännöt voivat myös muuttua kesken pelin, niin kuin lasten leikeissä voi käydä.²⁵

Wittgensteinin periaatteita on myöhemmin systematisoitu kommunikaation tutkimuksessa. Seuraavat diskurssianalyysin tausta-ajatukset kuvaavat hyvin myös Wittgensteinin kielipeliajattelua:

1. Oletus kielen käytön sosiaalista todellisuutta rakentavasta luonteesta,
2. oletus useiden rinnakkaisten ja keskenään kilpailevien merkityssysteemien olemassaolosta,
3. oletus merkityksellisen toiminnan kontekstisidonnaisuudesta,
4. oletus toimijoiden kiinnittymisestä merkityssysteemeihin,
5. oletus kielen käytön seurauksia tuottavasta luonteesta.²⁶

Koska tutkimuskysymykseeni liittyy kysymys hengellisen väkivallan tuomittavuudesta, eettis-moraalinen ulottuvuus, tarkastelen tutkielmassani Matteuksen evankeliumia käyttäen sitä todistusaineistona juridisessa kielipelissä. Tällöin pyrin juridista terminologiaa hyödyntäen rakentamaan kaksi rinnakkaista, kilpailevaa merkityssysteemiä, joissa Jeesuksen toiminta näyttäytyy joko tuomittavana tai puolusteltavana. Tutkielmani lopuksi käänän näkökulman tutkittavan aineiston kontekstisidonnaisuuteen ja merkityssysteemien luonteeseen sosiaalisen todellisuuden rakentajina.

Oikeudellinen analyysini alkaa esitutkinnalla, jossa kuvaan tutkittavien tekstikatkelmien retorista tilannetta. Tämän jälkeen esitän todistusaineistona katkelmista omat käänökseni, joissa alkukielen piirteet pääsevät paremmin näkyviin kuin sujuvaan suomen kieleen pyrkivässä uudessa

22 Hagner 1993, lxiv; Thurén 2005, 11–12. Vaikka tutkimuskohteena onkin kirjoitettu evankeliumiteksti, käytän sen alkuperäisestä kohdeyleisöstä nimitystä ”kuulijat”, koska alkukirkossa evankeliumit tulivat seurakuntalaiselle tutuiksi ensisijaisesti kuultuina: Kennedy 1984, 5.

23 Wittgenstein 1984.

24 Wittgenstein 1981, 36–37.

25 Wittgenstein 1981, 75. Saksan kielen ”spielen” merkitsee paitsi pelaamista, myös leikkimistä.

26 Jokinen & Juhila & Suoninen 1993, 18.

kirkkoraamatussa. Käännösten jälkeen olen laatinut syytepuheenvuorot, jotka kritisoivat Jeesuksen toimintaa ja opetuksia hengellisen väkivallan esiintymismuotoja etsien. Tämän kielipelin taktiikat ovat paljolti lainattuja suomalaisesta hengellisen väkivallan tutkimuksesta.²⁷

Tasapuolisen kuulemisen periaatteen mukaisesti olen antanut puheenvuoron myös puolustukselle, jonka keskeisinä asiantuntijatodistajina toimivat tieteellisten raamatunkommentaarien kirjoittajat, joilla on myös kirkollisia sitoumuksia. Puolustuksen puheenvuoroissa pyrin selittämään esille nousseita aiheita arvioiden, kuinka evankelista Matteus ja hänen kuvaamansa Jeesus ovat pyrkineet vaikuttamaan kuulijoihinsa. Oikeuskäsittelyn päätteeksi annan tuomarin lausunnon Jeesuksen syyllisyydestä. Tutkielmani viimeisessä luvussa pohdin käydyn oikeusprosessin merkitystä ja sen eri ulottuvuuksia erityisesti sosiologian ja kielifilosofian näkökulmista.

²⁷ ”Peli opitaan katselemalla, miten muut sitä pelaavat.” Wittgenstein 1981, 58.

3 Kielipeli

3.1 Te käärmeen sikiöt! (Matt. 12:30–45)

Esitutkinta:

Matteuksen 12. luvussa kerrotaan, kuinka eräänä sapattina Jeesuksen ja fariseusten näkemuserot kärjistyvät rajuksi sanalliseksi välienselvittelyksi. Ensimmäisenä mainitaan fariseusten nähneen, kuinka Jeesuksen oppilaat alkoivat nälkäänsä katkoa tähkämpäitä viljapellon laidalta. Se on sinänsä laillista toimintaa, mutta koska on sapatti, fariseukset tulkitsevat sen olevan kiellettyä työntekoa.²⁸ Jeesus nuhtelee fariseuksia huonosta raamatuntuntemuksesta ja puolustaa oppilaidensa toimintaa oikeuttaen sen vetoamalla omaan jumalallisuuteensa.

Jeesus jatkaa matkaansa synagogaan, jossa on mies, jonka käsi on surkastunut. Jeesus ei ainoastaan paranna miestä, vaan mainostaa samalla, kuinka sapattina on lupa tehdä hyvää. Fariseusten mitta tulee täyteen ja he kävelevät ulos suunnittelemaan Jeesuksen raivaamista pois tieltä.

Jeesus ymmärtää tilanteen uhkaavuuden ja jatkaa matkaansa. Hänen perässään kulkee paljon väkeä, ja hän parantaa kaikki sairaat. Hän parantaa myös sokean ja mykän miehen, jota vaivaa paha henki. Silloin kansa alkaa otaksua, että hän on messias, Daavidin Poika. Fariseukset vastaavat raskaimmalla mahdollisella syytöksellä: ”Itsensä Belsebulin, pääpaholaisen, avulla hän pahoja henkiä karkottaa.”

Jeesus pitää heille vastauspuheen, jossa hän aloittaa logiikan perusteista: Jos Saatana ajaisi ulos Saatanan, se taistelisi itseään vastaan ja tuhoaisi oman valtakuntansa. Hän kysyy fariseuksilta, millä voimalla nämä ajavat ulos demoneja, ja viittaa oman toimintansa olevan merkki Jumalan valtakunnan tulemisesta.

Todistusaineisto Matt. 12:

30. Joka ei ole minun kanssani, on minua vastaan, ja joka ei minun kanssani kokoa, se hajottaa. 31. Sen vuoksi sanon teille: kaikki synti ja pilkka tullaan antamaan ihmisille anteeksi, mutta hengen pilkkaajalle ei anneta anteeksi, 32. ja jos joku sanoo sanan ihmisen poikaa vastaan, hänelle tullaan

²⁸ 2. Moos. 20:10; 5. Moos. 23:26.

antamaan anteeksi, mutta joka sanoo jotain pyhää henkeä vastaan, hänelle ei tulla antamaan anteeksi, ei tässä ajassa eikä tulevassa. 33. Joko tekkää puu hyväksi ja sen hedelmä hyväksi, tai tekkää puu mädänneeksi ja sen hedelmä mädänneeksi, sillä hedelmästä puu tunnetaan. 34. Kyykäärmeiden sikiöt, kuinka voisitte puhua hyviä, kun olette pahoja? Sillä sydämen kyllyydestä suu puhuu. 35. Hyvä ihminen tuo hyvytensä varastosta esiin hyvää, ja paha ihminen tuo pahuutensa varastosta esiin paha. 36. Mutta sanon teille, että jokaisesta turhasta puheesta jonka ihmiset tulevat sanomaan, he tekevät tilin tuomion päivänä, 37. sillä sanoistasi sinut tullaan vanhurskauttamaan, ja sanoistasi sinut tullaan tuomitsemaan syylliseksi. 38. Silloin vastasivat eräät kirjanoppineista ja fariseuksista sanoen: Opettaja, tahdomme nähdä sinulta merkin. 39. Mutta hän vastasi heille ja sanoi: tämä paha ja huorintekijä sukupolvi etsii merkkiä, ja sille ei tulla antamaan merkkiä, paitsi profeetta Joonan merkki. 40. Sillä niin kuin Joonan oli meripedon vatsassa kolme päivää ja kolme yötä, niin on myös ihmisen poika oleva maan sydämessä kolme päivää ja kolme yötä.²⁹ 41. Niniven miehet nousevat tuomiolle tämän sukupolven kanssa ja tuomitsevat sen syylliseksi, sillä Joonan saarna sai heidät kääntymään, ja katso, tässä on enemmän kuin Joonan. 42. Etelän kuningatar on nouseva tuomiolle tämän sukupolven kanssa ja tuomitseva sen syylliseksi, sillä hän tuli maan ääristä kuulemaan Salomon viisautta, ja katso, tässä on enemmän kuin Salomon. 43. Mutta kun saastainen henki on mennyt ulos ihmisestä, se menee läpi vedettömien paikkojen etsien lepoa, eikä löydä. 44. Sitten se sanoo: Minä palaan kotiini, josta lähdin. Ja tultuaan se löytää sen joutilaana, lakaistuna ja järjestettynä. 45. Silloin se menee ja kerää mukaansa seitsemän muuta itseään pahempaa henkeä ja ne tultuaan asuvat siellä, ja tämän ihmisen viimeiset tulevat ensimmäisiä pahemmiksi. Samoin käy tämän pahan sukupolven.

Syyttäjän puheenvuoro:

Aineiston alussa Jeesus syyllistää ja pelottelee fariseuksia äärimmäisen ankarasti. Hän ei ainoastaan leimaa heitä hajottajiksi, vaan väittää heidän syyllistyneen anteeksiantamattomaan syntiin sanoessaan, ettei Pyhän Hengen herjaajalle anneta anteeksi tässä eikä tulevassa ajassa. Jeesuksen syytös kohdistuu niihin, jotka ovat väittäneet Jeesuksen harjoittavan eksorkismia pääpoholaisen avulla. Passiivimuotoinen puhe anteeksiantamisesta kätkee sisäänsä oletuksen, että anteeksiantaja on Jumala. Kun Jeesus puhuu tästä ja tulevasta maailmanajasta, hän antaa ymmärtää, että lopunajallisella tuomiolla tulee esiin, kuinka pilkkaajat ovat peruuttamattomasti erossa Jumalasta. Tällainen peruuttamattoman kadotustuomion uhkaus on omiaan aiheuttamaan ihmiselle pelkoa ja

²⁹ Ihmisen Poika on nimitys, jolla Jeesus nimittää itseään Matteuksen evankeliumissa. Sen taustana on pidetty profeetta Danielin näkyä taivaallisesta vallanperijästä, joka oli ”kuin ihmisen poika”, Dan. 7:13.

jopa mielenterveyttä horjuttavaa ahdistusta.³⁰

Syyllistämispuhe jatkuu vertausten muodossa: Jeesuksen mukaan fariseukset ovat puheellaan osoittaneet, kuinka pahoja he ovat: He ovat kyykäärmeen sikiöitä ja lahoja puita, jotka tuottavat mätää hedelmiä. Vertauksen jälkeen Jeesus kertoo uhkauksensa, jossa hän suorin sanoin pelottelee tulevilla tuomion päivällä, jolloin jokaisesta turhasta sanasta on tehtävä tili.

Kun jotkut lainopettajista ja fariseuksista puhuttelevat Jeesusta kunnioittavasti opettajaksi ja pyytävät häneltä merkkiä, hän vastaa uhkauslauseella, johon hän liittää kuulijoita halventavan määrittelyn: ”Tämä paha ja huorintekijä sukupolvi etsii merkkiä, ja sille ei tulla antamaan merkkiä, paitsi profeetta Joonan merkki.” Puhuessaan profeetta Joonasta ja Niniven asukkaista hän väittää, että tuohon pyhänä pidettyyn kertomukseen kätkeytyy tuomio, jonka merkin pyytäjät saavat osakseen ylösnousemuksen päivänä. Tuomitsijoiden joukkoon liittyisi myös etelän kuningatar, joka ymmärsi tulla kuuntelemaan Salomon viisautta. Jeesus sanoi aikalaistensa ansaitsevan tuomion, koska he eivät halunneet kuulla hänen viisauttaan, vaikka hän on suurempi kuin Salomo.

Jeesuksen mukaan niniveläiset saavat tuomiovallan, koska he kääntyivät Joonan saarnatessa heille. Tämä perustelu sisältää epäsuoraa käännättämistä, koska Niniven asukkaat näyttäytyvät esimerkillisessä valossa.

Uhkaustensa päätteeksi Jeesus esittää vertauksen ihmisestä, josta saastainen henki ensin poistuu, mutta palaa sitten mukanaan seitsemän pahempaa henkeä. ”Samoin käy tämän pahan sukupolven”, hän pelottelee.

Kokonaisuutena arvioiden Matt. 12:30–45:ssa esiintyy hengellisen väkivallan piirteistä syyllistämistä³¹ ja äärimmäisen vahvaa pelottelua³² sekä epäsuoraa käännättämistä³³.

Puolustuksen puheenvuoro:

Jeesus käyttää puheessaan voimakeinoja, jotka ovat tilanteeseen suhteutettuja. Häntä on syytetty paholaisen kätyriksi, mitä voidaan pitää hänen kiivasta vastaustaan selittävänä lieventävänä

30 Kukkula 2007, 92; Ruoho 2010, 59, 93; Sulander 2003, 29–30; Villa 2013, 15–16.

31 Matt. 12:30, 32, 34, 37, 39, 41–42.

32 Matt. 12:31–32, 36–37, 41, 45.

33 Matt. 12:41–42.

asianhaarana. Itse asiassa tällainen äärimmäisyyksiä kaihtamaton kielenkäyttö, jossa vastapuoli kuvataan jumalan tuomion alaisiksi käärmeen sikiöiksi, oli ”maan tapa” hellenististen filosofisten koulukuntien – joihin myös juutalaisuuden eri haarat katsoivat kuuluvansa – välisessä polemiikissa.³⁴ Vaikka tyyli tuntuukin nykysuomalaiseen korvaan kovin rajulta, Jeesuksen näkökulmasta fariseukset saivat juurikin sitä, mitä olivat tilanneet.

Vaikka Jeesus julistaakin Pyhän Hengen pilkkaajille peruuttamattoman kadotustuomion, tätä ei tarvitse pitää relevanttina henkisen ahdistuksen aiheena: ”Se, joka pelkää tehneensä tällaista syntiä ja on siitä ahdistettu, ei ole paatunut eikä herjaaja. Hänellä on vapaa pääsy Jumalan anteeksiannon omistamiseen.”³⁵ Sinällään ajatus siitä, että ihmiset jakautuvat kahtia pelastuviin ja kadotukseen joutuviin, oli Jeesuksen kulttuuripiirissä itseäänselvyys.³⁶ Suorat tai viittauksenomaiset ikuisen elämän lupaukset ja kadotuksen uhkaukset ovatkin yleisin tunteisiin vetoamisen muoto Uudessa testamentissa.³⁷ Uuden testamentin poleemisen kielenkäytön on arvioitu olevan hellenistisessä kontekstissa verrattain maltillista.³⁸

Jeesus soimaa vastustajiaan pahoiksi, mutta hänen sanansa havainnollistavat selkeää periaatetta: niin kuin puu tunnetaan hedelmistään, niin tunnetaan myös ihminen sanoistaan. Fariseusten olisi pitänyt tuntea Jeesus messiaaksi hänen voimallisista sanoistaan.³⁹ He pitivät itseään puhdassydäminä Jumalan lapsina,⁴⁰ mutta ”jollakin merkillisellä tavalla on Abrahamin jälkeläisistä ja Jumalan lapsista tullut kyykäärmeen sikiöitä, koskapa heidän puheensa tihkuvat myrkkyä.”⁴¹

Kun kirjanoppineet ja farisealaiset pyytävät Jeesukselta merkkiä, he osoittavat, etteivät he pidä häntä mielettömänä räyhääjänä, vaan varteenotettavana keskustelukumppanina. Vanhan testamentin profeetatkin olivat julistaneet tuomiota, ja Jeesuksen kuulijat halusivat testata, kuuluuko hän samaan jatkumoon. He katsoivat oikeudekseen pyytää jumalallisia todisteita.⁴²

34 Johnson 1989, 429. Yksityiskohtaisempaa tietoa tarjoaa Lampe 2010, 225 (alaviite).

35 Nikolainen 1983, 100.

36 Kennedy 1984, 99.

37 Kennedy 1984, 15.

38 Johnson 1989, 441.

39 Matt. 12:28.

40 Thurén 2005, 290. Ks. myös Luuk. 18:11.

41 Thurén 2005, 175.

42 Thurén 2005, 176–177. Thurénin mukaan kuningas Hiskian Jesajalta pyytämä merkki (2. Kun. 20:8) tarjosi juutalaisille esikuvan merkin pyytämisestä, mistä Josefus kertoo *Antiquitates Judaicae* kohdassa VI 2.1. Kyseinen kohta on kuitenkin numeroltaan X 2.1: Josephus, 335.

Jeesuksen vastaus merkin pyytämiseen alkaa soimauksella, joka on kristillisestä näkökulmasta ymmärrettävä: ”Paha ja luopunut on jokainen sukupolvi, joka vieraantuu uskosta elävään Jumalaan ja etsii itselleen toiset kuin kristilliset arvot.”⁴³ Puhe huorintekijöistä ei välttämättä ole konkreettista, vaan kyseessä on VT:ssä yleinen epäjumalanpalvelusta tarkoittava kielikuva. Toki sanonnan taustalla on vieraisiin uskontoihin liittynyt prostituutio.⁴⁴

Jeesuksen puheenvuoronsa alussa julistama ihmisten kahtiajako liittyy siihen rajanvetoon, jota evankelista halusi tehdä kristittyjen ja muiden juutalaisuuden haarojen välille. Kun Jeesus leimaa kaikki vastustajansa hajottajiksi, evankeliumin kuulijat oppivat, ettei toisenlaista uskoa tule suosia, vaikka siinä harjoitettaisiin eksorkismia. Sama viesti käy ilmi myös Vuorisaarnasta.⁴⁵

Opetuksella anteeksiantamattomasta synnistä evankelista kertoo kuulijoilleen, kuinka toivottomassa tilassa ovat ne, jotka Jeesuksen toimintaa kritisoidessaan sortuvat jumalanpilkkään. Vertaus demonin paluusta viestii, kuinka pelottava on sen tila, joka kuulee taivasten valtakunnan julistusta, mutta sulkee sitten korvansa.⁴⁶ Siinä Jeesus varoittaa, ettei aiempi hurskaus auta sukupolvea, joka torjuu hänet, sillä Messiaan torjuminen on erityisen tuhoisa synti.⁴⁷ Jeesuksen viittaus ”pahan sukupolven” aiempaan puhdistukseen liittyy erityisesti Johanneksen saarnan kuulemiseen ja kasteen vastaanottamiseen (Matt. 3:5–6).⁴⁸ Evankelista viestii kuulijoilleen, jotka käyvät rajanvetoa muiden juutalaisten kanssa: ”Älkää ihmetelkö jos he vihaavat teitä, sillä he ovat mestanneet Johanneksen ja ristiinnaulinneet Jeesuksen.” Tällaiset väkivallan taakat selittävät Matteuksen jyrkkää suhtautumista kirjanoppineisiin ja fariseuksiin.

3.2 Ei lasten leipää koiranpennuille (Matt. 15:21–28)

Esitutkinta:

Matteuksen 15. luvussa tunnelma Jeesuksen ympärillä on tiivistynyt entisestään. Minne hän kulkeekin, kansa juoksee hänen perässään, sairaat parantuvat ja väkijoukot saavat ruokaa ja

43 Nikolainen 1983, 102.

44 Näistä aiheista esim. Hoos. 1–4.

45 Matt. 7:15–23. Ks. myös Apt. 19:13–20.

46 Vrt. 2. Piet. 2:20–22.

47 Albright & Mann 1971, 159; Hagner 1993, 357.

48 Thurén 2005, 179.

opetusta.⁴⁹ Maisemassa on myös tummia pilviä. Johannes Kastaja on mestattu ja oppilaat varoittavat Jeesusta, koska hän suututtaa fariseuksia puheillaan.⁵⁰ Jeesus päättää siirtyä Gennesaretin seudulta kohti pakanoiden maita.⁵¹ Tyros ja Sidon olivat vanhoja ja koko välimeren alueella kuuluisia satamakaupunkeja. Seudulla oli myös juutalaista väestöä, jonka keskuudessa Jeesuksen voi olettaa vierailleen.⁵²

Todistusaineisto Matt. 15:

21. Ja Jeesus lähti sieltä ja vetäytyi Tyroksen ja Sidonin rajamaille, 22. ja katso, kanaanilainen nainen siltä samalta alueelta tuli ja huusi sanoen: Armahda minua, Herra, Daavidin Poika! Tytärtäni riivataan pahasti. 23. Mutta hän ei vastannut sanaakaan. Ja hänen oppilaansa tulivat ja kysyivät häntä sanoen: Päästä hänet, sillä hän huutaa peräämme. 24. Mutta hän sanoi vastaukseksi: Ei minua ole lähetetty, paitsi Israelin huoneen kadonneiden lampaiden luo. 25. Mutta hän tuli ja kumarsi hänelle sanoen: Mestari, auta minua. 26. Mutta hän sanoi vastaukseksi: Ei ole oikein ottaa lasten leipää ja heittää koiranpennuille. 27. Mutta hän vastasi: Kyllä Herra, sillä koiranpennut syövät herrojensa pöydältä putoilevia muruja. 28. Silloin Jeesus vastasi sanoen hänelle: Oi nainen, suuri on sinun uskosi! Tapahtukoon sinulle niin kuin tahdot. Ja siitä hetkestä hänen tyttärensä parantui.

Syyttäjän puheenvuoro:

Jeesus oli tunnettu kyvystään parantaa ihmisiä. Kun hänen luokseen nyt tulee hätäänsä huutava avuntarvitsija, hän ei välitä, vaan kulkee hiljaa eteenpäin. Matteuksen naisesta käyttämä luonnehdinta ”kanaanilainen” antaa ymmärtää, että hänen vaikenemisensa motiivi oli rasistinen. Markus luonnehtii naista neutraalisti kreikkalais-syyrofonikialaiseksi,⁵³ mutta Matteus ilmaisee kansallisuuden vanhatestamentillisella sanalla, jolla on juutalaisen korvassa synkkä kaiku:⁵⁴ Nooa oli kironnut Kanaanin ”veljiensä orjienkin orjaksi”,⁵⁵ joten kanaanilaiset olivat juutalaisten silmissä pahimmanlaatuisia pakanoita, ”Seemin orjia”⁵⁶.

49 Matt. 14:13, 21, 35, 15:10.

50 Matt. 14:10, 15:12.

51 Matt. 14:34.

52 Hagner 1995, 441.

53 Mark. 7:26.

54 Thurén 1995, 208.

55 1. Moos. 9:25.

56 1. Moos. 9:26–27.

Naisen hädän syvyyttä kuvaa se, että Jeesuksen oppilaat puuttuvat tilanteeseen ja alkavat neuvoa mestariaan, koska eivät kestä kuunnella naisen huutoa. Tämä saa Jeesuksen lausumaan julki sen, että nainen edustaa hänen virkansa kannalta väärää kansallisuutta. Tällaista kansallisen erottelun periaatetta Jeesus oli ennenkin opettanut apostoleille.⁵⁷

Nainen ei anna periksi, vaan heittäytyy Jeesuksen eteen rukoilemaan. Hän on alusta lähtien puhutellut Jeesusta ”Daavidin Pojaksi”, joka on korkeasti kunnioittava, messiaaninen arvonimi.⁵⁸ Daavid oli ollut paitsi Israelin huoneen, myös kanaanilaisten kuningas, joten nainen saattoi olettaa olevansa yhtä oikeutettu Messiaan apuun kuin juutalaiset.⁵⁹ Myös naisen pyyntö ”Herra armahda” ilmaisee messiaanista toivoa.⁶⁰ Mikä on Jeesuksen vastaus naisen kunnioittavaan puhutteluun, hänen äidinrakkauteensa, uskoonsa, toivoonsa, hätäänsä? Halventava vertaus lapsista ja koiranpennuista, jolla Jeesus tekee selväksi, että nainen on ala-arvoinen saamaan häneltä apua! Koiravertauksen voi katsoa loukkaavan naisen ihmisarvoa.⁶¹

Toiminnallaan ja puheillaan Jeesus rajaa hätää kärsivän naisen tönkeästi uskonyhteisönsä ulkopuolelle. Hengellisen väkivallan käsitteistössä tätä nimitetään eristämiseksi. Sulander kuvailee: ”Eristäminen on kyseessä silloin, kun uhri on kokenut, että häntä jollakin tavoin eristetään ryhmän tai liikkeen toiminnasta tai uskonyhteisöstä. Uhri ei ole saanut osallistua haluamaansa toimintaan tai häntä on vältelty.”⁶²

Kaikesta tyllystä kohtelusta huolimatta nainen ei lannistu, vaan vastaa Jeesukselle nokkelasti. Hän saa tahtonsa läpi, kun hänet on ensin hädän hetkellä torjuttu ja nöyryytetty perusteellisesti. Jos hän ei olisi osoittanut ihmeellistä sitkeyttä rukoillessaan tyttärensä puolesta, Jeesuksen taakse olisi jäänyt kaksi lohdutonta ihmistä.

Kokonaisuutena arvioiden Matt. 15:21-28:ssa esiintyy hengellisen väkivallan piirteistä eristämistä.⁶³

57 Matt. 10:5–6.

58 ”Daavidin Poika” on ollut Juutalaisten suosima nimitys Messiaalle. Se nousee esiin jo Matteuksen evankeliumin alkusanoissa, ja niin tavallinen kansa kuin fariseuksetkin käyttävät Messiaasta tätä nimeä (Matt. 1:1, 12:23, 21:9, 22:42). Jumala oli ilmoittanut Daavidille, että hänen poikansa rakentaa kuninkaallisen valtaistuimen, joka pysyy ikuisesti (2. Sam. 7:12–17). Juutalaiskristillinen Matteus, joka painottaa kirjoitusten täyttymistä Jeesuksessa, viljelee nimitystä ”Daavidin Poika” enemmän kuin muut evankelistat: Hagner 1993, 9.

59 2. Sam. 24:7.

60 Hagner 1993, 198. Vrt. Matt. 8:6, 17:15, 20:30–31, 33.

61 Muutamista Raamatun esimerkeistä voi päätellä, ettei koiraa muinaisessa lähi-idässä pidetty järin kunniallisena eläimenä: 1. Sam. 17:43, 24:14; 2. Kun. 8:13; Saarn. 9:4; Sananl. 26:11; Jes. 56:10–11; Fil. 3:2; Ilm. 22:15.

62 Sulander 2003, 36.

63 Matt. 15:23, 24, 26.

Puolustuksen puheenvuoro:

On ilmeistä, että Jeesuksen käytös on tylyä.⁶⁴ Asialle voi kuitenkin löytää monia selityksiä. Jeesuksella ei ehkä ollut kulttuurisia valmiuksia kanaanilaisen naisen kohtaamiseen: Juutalaisella miehellä ja kanaanilaisella naisella ei ollut mitään tekemistä keskenään, paitsi välikäsien kautta ja taloudellisten realiteettien pakosta, kun Galilean köyhä maaseutu toimi rikkaan Foinikian vilja-aittana.⁶⁵ Elintasoero voimisti etnistä jännitettä, jossa halveksunta oli molemminpuolista.⁶⁶ Niinpä nainen olisi saattanut toimia yhtä ylemmydentuntoisesti Jeesusta kohtaan, jos tämä olisi ollut hädässä.

Jeesus itse perustelee torjuntansa teologisesti. Evankeliuminsa alussa Matteus kuvaa, kuinka enkeli ilmoittaa Joosefille Jeesuksen nimen ja tehtävän: ”Sinun tulee antaa pojalle nimeksi Jeesus, sillä hän pelastaa kansansa sen synneistä.”⁶⁷ Jeesus siis tunsi jumalallista vastuuta Israelin kansasta, joka oli hänen silmissään ”kuin lammaslauma paimenta vailla”.⁶⁸ Tällä sanonnalla profeetat olivat usein kuvanneet Herran kansan alennustilaa,⁶⁹ mutta Hesekelin kautta Herra oli luvannut antaa laumalleen paimeneksi ja turvaksi palvelijansa Daavidin.⁷⁰ Nainen sattui jäämään Jumalan määrittelemän lammastarhan ulkopuolelle.

Jeesus päätyy auttamaan naista, kun tämä selittää hänelle, että ”ei tässä ole kukaan ottamassa leipää pois lapsilta, vaan yksi pakanakoira hamuaa juutalaisten herrojen lattialle pudottamia leivänpalasia.”⁷¹ Jukka Thurén selittää naisen vertausta: ”Jeesuksen evankeliumia ja hyviä tekoja ovat Galilean ja viimeksi Jerusaleminkin juutalaiset ”herrat” halveksineet, ja Jeesus on joutunut väistymään heiltä rauhaan pakanamaan puolelle. Nyt alkaa kuin alkaakin lopulta olla penikoiden vuoro.”⁷²

Usein Jeesus moitti ihmisiä vähäuskoisuudesta.⁷³ Tällä kertaa hän kuitenkin ylistää naisen uskoa

64 Thurén 1995, 208.

65 Theissen 1992, 74; Apt. 12:20.

66 Josefuksen mukaan foinikialaiset olivat tunnetusti pahantahtoisia juutalaisia kohtaan (*Contra Apionem* I.13).

Juutalaissodan historiassaan (*Bellum Judaicum* II.18.5) hän kertoo, kuinka Tyroksessa tapettiin paljon juutalaisia.

Sidonissa verenvuodatukselta säästyttiin. Josephus, 762–763, 941.

67 Matt. 1:21.

68 Matt. 9:36.

69 4. Moos. 27:17; 1. Kun 22:17; Jes. 53:6; Jer. 50:6; Sak. 10:2.

70 Hes. 34:23.

71 Thurén 1995, 209.

72 Thurén 1995, 209.

73 Matt. 6:30, 8:26, 14:31, 16:8, 17:20.

suureksi ja toteuttaa hänen pyyntönsä. Matteuksen 8. luvussa on myös mainittu samantapainen tilanne, jossa keskusteltuaan apua pyytävän sadanpäällikön kanssa Kapernaumissa Jeesus sanoo: ”Totisesti, näin vahvaa uskoa en ole tavannut yhdelläkään israelilaisella.” Jeesus parantaa sadanpäällikön palvelijan ja julistaa, kuinka idästä ja lännestä tulevat monet taivasten valtakunnan juhlapöytään Aabrahamin, Iisakin ja Jaakobin kanssa. Sen sijaan ne, joiden piti periä valtakunta, heitetään pimeyteen itkemään ja kiristelemään hampaita.⁷⁴

Miksi Jeesus sitten pyristeli naisen pyyntöä vastaan? Kertomuksen jännite osoittaa Matteuksen evankeliumin juutalaiskristillistä taustaa ja silta-asemaa juutalaisuuden ja kristinuskon lähisuhdeväkivaltaisessa sukupolvenvaihdoksessa, jossa ”viholliset ovat oman talon väkeä.”⁷⁵ Kuvaus Jeesuksen ja apostolien paimenviran rajoittumisesta Israelin lampaisiin on Matteuksen erityispainotus, jota muilla evankelistoilla ei esiinny.⁷⁶

Vaikka Matteus ulottaa Jeesuksen viran alusta loppuun – itämaan tietäjistä lähetyskäskyyn asti – koskemaan kaikkia kansoja, hänelle on samalla tärkeää tähdentää, ettei Jumala ole hylännyt omaa kansaansa eikä petä sille annettuja lupauksia. Tämä näkökohta oli äärimmäisen tärkeä siinä evankeliumin sodassa, jota käytiin juutalaisten sieluista.⁷⁷ Jumala oli uskollisesti lähettänyt paimenensa Israelille, eikä evankeliumi Jeesuksesta ollut mitään vierasta, vaan Israelin toivon täyttymys, josta tosin koiratkin saivat syödä, kun leipää oli ensin tarjottu lapsille.⁷⁸

Kertomus korostaa Jeesuksen uskollisuutta Israelin paimenen tehtävässä, mutta paljastaa myös ulkomaalaisiin ulottuvan siunauksen. Tällainen siunaus oli myös juutalaisten pyhien kirjoitusten mukaista: Niin kuin tämä kanaantilainen nainen sai muruja lasten leivästä ja tyttärensä terveeksi, oli jo Elian aikana Sidonin alueella asunut nainen saanut leivän pöytänsä ja kuolleen poikansa takaisin.⁷⁹ Myös Jeesuksen apu Kapernaumin sadanpäällikölle tuo mieleen syyrialaisen sotapäällikkö Naamanin parantumisen Elisan aikana.⁸⁰ Nämä kertomukset valmistavat tietä Matteuksen evankeliumin loppuhuipennukselle, kaikkiin kansoihin ulottuvalle lähetysnäylle.⁸¹

74 Matt. 8:5–13.

75 Matt. 10:36.

76 Hagner 1993, 271.

77 Hagner 1995, 442.

78 Hagner 1993, 271.

79 1. Kun 17.

80 2. Kun. 5. Vrt. Luuk. 4:25–27.

81 Thurén 1995, 207.

3.3 Väisty tieltäni! (Matt. 16:21–27)

Esitutkinta:

Jeesus saapuu oppilaidensa kanssa Galilean pohjoisrajalle, Filippoksen Kesarean seudulle. Siellä hän kysyy heiltä, keneksi ihmiset häntä sanovat. Toiset kuuluvat pitävän häntä Herodeksen mestaaman⁸² Johannes Kastajan jälleensyntyneenä muotona, toiset Eliana, Jeremiana tai muuna profeettana. Kun Jeesus kysyy, kuka hän oppilaidensa mielestä on, Simon, Joonan poika ennättää vastaamaan: ”Sinä olet Messias, elävän Jumalan poika.” Jeesus ylistää Simonia autuaaksi, antaa hänelle uuden nimen ja lupaa hänelle myös taivasten valtakunnan avaimet. Hän myös kääntää messiaanisuutensa sisäpiirin tietona.

Todistusaineisto Matt. 16: 21.

Tästä lähtien Jeesus puhui näyttäen oppilailleen, että hänen täytyy lähteä Jerusalemiin ja kärsiä paljon vanhimmilta, ylipapeilta ja kirjanoppineilta, ja hänet tapetaan ja herätetään kolmantena päivänä. 22. Pietari otti hänet luokseen ja torui häntä sanoen: Armollinen sinulle. Älköön sinulle koskaan tapahtuko noin. 23. Mutta hän kääntyi sanoen Pietarille: Mene pois luotani, saatana! Sinä olet minulle kompastuskivi, sillä et ymmärrä niitä, jotka ovat jumalan, vaan niitä jotka ovat ihmisen. 24. Silloin Jeesus sanoi oppilailleen: Jos joku tahtoo minun perässäni tulla, kieltäköön itsensä, nostakoon ristinsä ja seuratkoon minua. 25. Sillä jos joku tahtoo sielunsa pelastaa, hän on sen hävittävä, mutta jos joku hävittää sielunsa minun vuokseni, hän on sen löytävä. 26. Sillä mitä hyötyä siitä tulee ihmiselle, jos hän koko maailman voittaisi omakseen, mutta sielunsa vahingoittaisi? Tai mitä ihminen antaisi sielunsa lunnaaksi? 27. Ihmisen poika on tuleva isänsä kunniassa enkeliensä kanssa, ja silloin hän maksaa jokaiselle tekojensa mukaan.

Syyttäjän puheenvuoro: Kun Jeesus alkaa puhua aikeestaan mennä Jerusalemiin kärsimään ja kuolemaan, Simon – joka hengellisen valaistuneisuutensa ansiosta on juuri saanut nimen Pietari – huolestuu. Hän toruu itsetuhoiselta vaikuttavaa Jeesusta rukoillen hänen puolestaan.⁸³ Hän jyrkästi kieltää Jeesusta astumasta tielle, joka näyttää olevan järjettömällä tavalla ristiriidassa sen juuri paljastuneen suuren salaisuuden kanssa, että Jeesus on Messias. Puhetta Messiaan kärsimyksestä ja kuolemasta saatettiinkin juutalaisuudessa pitää jopa herjauksena.⁸⁴

⁸² Matt. 14:1-12.

⁸³ Hagner tarjoaa kielellistä analyysia sanonnan *hileós soi* merkitysvivahteista. Hagner 1995, 480.

⁸⁴ Hagner 1995, 480; 1. Kor. 1:23.

Jeesuksen vastaus Pietarille on äärimmäisen tyly: ”Mene pois luotani, saatana!” Lähes sama sanamuoto esiintyy Jeesuksen vastauksessa Paholaiselle Matt. 4:10. Vaikka evankelistat eivät kerro Simonin reaktiosta, hän on epäilemättä tyrmistynyt ja musertunut.⁸⁵ Voitaneen puhua oman yhteisön jäsenen mielipiteen tai suorastaan elämäkatsomuksen murtamisesta.

Tässä yhteydessä Jeesus alkaa vaatia seuraajiltaan itsensä kieltämistä ja ristin kantamista. Itsensä kieltämisen vaatimusta pidetään varsin yleisesti väkivaltaisena⁸⁶ sairaan uskonnollisuuden tunnusmerkkinä, kun terveen uskonnollisuuden nähdään parhaimmillaan johtavan itsekieltäytyksen sijasta itsensä hyväksymiseen,⁸⁷ omana itsenään kasvamiseen⁸⁸ ja omana itsenään olemiseen.⁸⁹ Manipuloivassa uskonyhteisössä jäsenen persoonallisuus murretaan ja korvataan yhteisön mielen mukaisella identiteetillä.⁹⁰ ”jos joku hävittää sielunsa minun vuokseni, hän on sen löytävä”. Uskonnon uhrin tulee kuitenkin luottaa mieluummin omiin tunteisiinsa kuin yhteisöstä annettuun totuuteen.⁹¹

Jeesuksen puhe ristin kantamisesta on kuva suostumisesta äärimmäiseen uhraukseen, marttyyrikuoleman mahdollisuuteen. Hän asettaa seuraajilleen sääntöjä, jotka ovat kohtuuttomia ja terveyttä vaarantavia. Lopuksi Jeesus tehostaa vaatimuksiaan uhkauksella: Hän liittää itseensä Vanhasta testamentista tutun kuvan Jumalasta tuomarina, joka maksaa jokaiselle tekojensa mukaan.⁹²

Kokonaisuutena arvioiden Matt. 16:21-27:ssa esiintyy hengellisen väkivallan piirteistä pelottelua⁹³ sekä mielipiteen⁹⁴, elämäkatsomuksen⁹⁵ ja elämäntavan⁹⁶ murtamista.

Puolustuksen puheenvuoro:

Olemme saapuneet Matteuksen evankeliumin retorisen ellipsin toiseen polttopisteeseen. Jeesuksen

85 Hagner 1995, 480.

86 Hurtig 2013, 291.

87 Heino 1995b, 44.

88 Liljeqvist 1996, Villa 2013, 28.

89 Karppinen 1994, 18; Ruoho 2010, 62.

90 Villa 2013, 74.

91 Ruoho 2013, 349.

92 Esim. Sananl. 24:12, Jer. 17:10.

93 Matt. 16:25–27.

94 Matt. 16:23.

95 Matt. 16:23.

96 Matt. 16:24–25.

julkisen toiminnan kuvauksen rinnalle astuu toinen pääteema: Messiaan kärsimystie.⁹⁷ Kun Simon yrittää peruuttaa tämän keskeisen tehtävän heti alkuunsa, Jeesus osoittaa, että hänen kärsimystiensä kieltäminen on Saatanan palvelemista.⁹⁸ Tämä on ollut evankelistalle tärkeä viesti, sillä kristityt kulkivat kompastuskivien tietä joutuessaan todistelemaan juutalaisille, että Messiaan tehtävä oli kärsiä. Esimerkkinä tästä on meidän päiviimme säilynyt arameankielinen versio Jesajan 53. luvusta, josta Messiaan kärsimys on häivytetty pois.⁹⁹

Jeesuksen vastaus Simonille on ankara, mutta jostain syystä Simon haluaa jatkaa Jeesuksen seuraamista. Vaikka hän ahdingon hetkellä päätyykin sadatellen kieltämään suhteensa Jeesukseen,¹⁰⁰ hänet tunnetaan Uudessa testamentissa Kristuksen kärsimyksen pelastavan merkityksen todistajana.¹⁰¹ Jeesuksen vastaus ei siis ole niin ankara, etteikö Pietari olisi sen jälkeen tahtonut seurata häntä – lopulta ristinkuolemaan asti.¹⁰²

Pietarin kuolema oli raaka, mutta tekstikatkelmamme osoittaa hänen tietäneen, mihin oli suostunut. Hän oli suostunut Jeesuksen kuvaamaan paradoksaaliseen vastakkainasetteluun, jossa ihmisen halu oman sielunsa, *psykhén*, pelastamiseen on kadotuksen tie, kun taas alttius oman elämänsä uhraamiseen Jeesuksen tähden on tie todelliseen elämään. Tämä on ajallisen ja ikuisen, maallisen ja taivaallisen vastakkainasettelua.

Jeesus kehottaa tavoittelemaan jälkimmäisiä ensimmäisten kustannuksella,¹⁰³ ja esittää perusteluja: maallinen onni on hetkellistä ja hyödytöntä, ja sen tavoittelu johtaa viimeisellä tuomiolla iankaikkiseen turmioon.¹⁰⁴ Jeesuksen esittämään retoriseen kysymykseen ”millä ihminen lunastaisi sielunsa?” löytyy vastaus Psalmeista: ”Sielun lunnaat ovat liian kalliit, ne jäävät iäksi maksamatta.”¹⁰⁵ Näin Jeesuksen sanat asettavat peruuttamattoman vahingon uhan¹⁰⁶ sen ihmisen

97 Hagner 1995, 477; Thurén 2005, 221.

98 Albright & Mann 1971, 200; Thurén 2005, 222.

99 Thurén 2005, 222.

100 Matt. 26:33–35, 69–75.

101 Thurén 2005, 222–223; Apt. 3:18; 1. Piet. 1:11, 19, 2:21, 3:18, 4:1.

102 Kristillisen perimätiedon mukaan Pietari naulattiin ristille pää alaspäin: Eusebius, 180.

103 Janne Kivivuoren mukaan nykyaikainen terapeuttiin eetos on tätä vastoin asettanut tuonpuoleisen pelastuksen tavoittelun – ja tuomion välttelyn – tilalle yksilön tämänpuoleisen mahdollisuuden, oikeuden ja velvollisuuden ”toteuttaa itseään” ja ”olla avoin”. Kivivuori 1999, 66. Ks. myös Kivivuori 1999, 101–103.

104 Hagner 1995, 485; Albright & Mann 1971, 200. Ks. myös Matt. 6:19–21.

105 Ps. 49:8.

106 Kivivuoren mukaan modernissa psykouskonnollisuudessa neuroosi ottaa hevetin paikan uskonnottomuuden palkkana. Toisaalta saatetaan ajatella, että ”viimeisellä tuomiolla” tuomitaan muun muassa se, ettei ole ”tullut itsekseen”. Kivivuori 1999, 112–113. Jälkimmäinen ajatus muistuttaa Koptilaisen Tuomaan evankeliumin soteriologiaa, jossa itsensä tunteminen tekee ”elävän isän lapseksi” joka ”ei ole maistava kuolemaa”. Apokryfiset evankeliumit, 85.

ylle, joka haluaa varjella omaa elämäänsä: se, joka ei täydellisesti omistaudu Jeesuksen oppilaaksi, vaan etsii turvaa ajallisista asioista, kadottaa juuri sen, mitä yrittää varjella.¹⁰⁷

Itsensä toteuttamisen pitämistä autuuden ehtona voidaan kritisoida myös psykologisessa mielessä.¹⁰⁸ Markku Ojanen varoittaa: ”Kun oma minä nostetaan kaiken yläpuolelle, seurauksena voi olla hillitön itsekkyyttä.”¹⁰⁹ Itsensä korostamisessa nähdään vaaroja, jotka liittyvät myös uskonnollisen vallan väärinkäyttöön.¹¹⁰ Itsensä korostamisen vastakohta voisi olla stigmatisaation prosessi, jossa Paavo Kettusen mukaan yksilö, joka on yhteisössä leimattu erilaiseksi ja joutunut syrjityksi, haluaa lopulta olla ”ei-kukaan”.¹¹¹

Tämäkö on Jeesuksen seuraajan osa? Ainakin Paavali, joka koki syrjintää¹¹² ja kantoi ruumiissaan Jeesuksen stigmoja,¹¹³ näyttää hyväksyneen tällaisen ajatuksen: ”Mikä on maailmassa vähäpätöistä ja halveksittua, mikä ei ole yhtään mitään, sen Jumala valitsi tehdäkseen tyhjäksi sen, mikä on jotakin. Näin yksikään ihminen ei voi ylpeillä Jumalan edessä.”¹¹⁴

Jeesuksen perustelut itsekieltäytyksen välttämättömydestä tukivat sanomaa, jota evankelista halusi välittää kuulijoilleen: rohkaisua kuuliaiseen Jeesuksen nimen tunnustamiseen, antautumatta maalliseen laskelmointiin tai minkäänlaisiin kompromisseihin.¹¹⁵ Tämä koituisi Jeesuksen seuraajien parhaaksi viimeisenä päivänä.

3.4 Ellette käänny, ette pääse valtakuntaan (Matt. 18)

Esitutkinta:

Matteuksen 18. luvussa on kysymys Kristuksen seurakunnan olemuksesta ja järjestyksestä.¹¹⁶ Luvun

107 Hagner 1995, 484. Paavo Kettunen kirjoittaa armon paradoksista: Ihminen on valmis armon vastaanottamiseen, kun hän on loppuun asti uupunut kaikissa yrityksissään ansaita niiden hyväksymäksi tuleminen, jotka ovat hänelle tärkeitä: Kettunen 2011, 411.

108 Zijlstra 1995, 281. Ks. myös Kivivuori 1999, 150.

109 Ojanen 2007, 241.

110 Ojanen 2007, 240–241; Villa 2013, 128–129. Ks. myös Ojanen 2007, 89–94. Edin Löfväs pitää itsensä korostamista luonnehäiriöisyyden ydinpiirteinä: Löfväs 1991, 10.

111 Kettunen 2011, 196 (alaviite).

112 1. Kor. 4:9–13.

113 Gal. 6:17. Kreikan kielen sana *stigma* merkitsee tatuointia, polttomerkkiä tai arpea. Paavali sai moneen otteeseen ruoskaa palkinnoksi kristillisestä julistuksestaan (Apt. 16:22, 2. Kor. 11:24–25).

114 1. Kor. 1:28–29.

115 Albright & Mann 1971, 200. Ks. myös Matt. 10:32–33.

116 Hagner 1995, 514; Nikolainen 1983, 130.

keskiössä oleva seurakuntakurin ohje (j. 15-18) on ympäröity opetuksilla nöyryydestä, itsekurista, huolenpidosta ja anteeksiantamisesta. Donald Hagnerin mukaan on selvää, että evankelista on tarkoittanut nämä opetukset käytännölliseksi ohjeeksi kristilliselle yhteisölle.¹¹⁷

Todistusaineisto Matt. 18: 1. *Sillä hetkellä oppilaat tulivat Jeesuksen luo sanoen: Kuka sitten on suurempi¹¹⁸ taivasten kuningaskunnassa? 2. Ja kutsuen luokseen lapsen hän asetti sen heidän keskelleen, 3. ja sanoi: Totisesti sanon teille, jos ette käänny ja tule kuin tämä lapsi, ette suinkaan tule taivasten kuningaskuntaan. 4. Joka alentaa itsensä niin kuin tämä lapsi, hän on suurempi taivasten kuningaskunnassa, 5. ja joka ottaa luokseen yhden tällaisen lapsen minun nimessäni, ottaa luokseen minut. 6. Mutta joka kampittaa yhden näistä pienistä, jotka uskovat minuun, hänelle olisi parempi ripustaa aasimyllyn kivi kaulan ympärille ja upottaa meren syvyyteen. 7. Voi maailmaa lankeemusten tähden! Sillä lankeemusten on pakko tulla, mutta voi sitä ihmistä, jonka kautta lankeemus tulee! 8. Jos siis kätesi tai jalkasi kampittaa sinua, hakkaa se irti ja heitä pois luotasi. Parempi sinulle on tulla elämään raajarikkona tai ontuvana, kuin kahden käden tai kahden jalan kanssa tulla heitetyksi ikuiseen tuleen. 9. Tai jos silmäsi kampittaa sinua, kaiva se irti ja heitä pois luotasi. Parempi sinulle on tulla elämään yksisilmäisenä, kuin kahden silmän kanssa tulla heitetyksi Gehennan tuleen. 10. Katsokaakin, ettette aliarvioi yhtäkään näistä pienistä, sillä sanon teille että heidän enkelinsä taivaissa aina näkevät minun taivaallisen isäni kasvot. 12.¹¹⁹ Mitä siis luulette? Jos jollakin ihmisellä olisi sata lammasta ja yksi niistä eksyisi, eikö hän jättäisi ne yhdeksänkymmentäyhdeksän vuorille ja menisi etsimään eksynyttä? 13. Ja jos hän sen löytää, totisesti sanon teille että hän iloitsee siitä enemmän kuin niistä yhdeksästäkymmenestäyhdeksästä, jotka eivät eksyneet. 14. Samoin ei ole myöskään ole tahto teidän taivaalliselta isältänne, että yksi näistä pienistä häviäisi. 15. Jos veljesi tekee syntiä, mene nuhtelemaan häntä kahdenkeskisesti. Jos hän sinua kuulee, olet voittanut veljesi takaisin. 16. Mutta jos hän ei kuule, ota mukaasi vielä yksi tai kaksi, jotta jokainen sana seisoisi kahden tai kolmen todistajan suussa. 17. Jos hän ei kuuntele, sano seurakunnalle. Jos hän ei kuuntele myöskään seurakuntaa, olkoon sinulle kuin pakana tai tullimies. 18. Totisesti sanon teille: Niin usein kuin te sidotte maan päällä, on taivaassakin sidottu, ja niin usein kuin te päästätte maan päällä, on taivaassakin päästetty. 19. Vielä sanon teille että jos kaksi teistä yhteisymmärryksessä mitä tahansa asiaa pyytää, se tulee heille minun taivaallisen isäni luota, 20. sillä missä kaksi tai kolme on koolla minun nimessäni, siellä minä olen heidän*

117 Hagner 1995, 514.

118 Kuten Hagner toteaa, komparatiivi saa tässä superlatiivisen merkityksen. Lars Aejmelaeuksen mukaan varsinaiset superlatiivimuodot ovatkin UT:ssa harvinaisia. Hagner 1995, 517; Aejmelaeus 2008, 42.

119 Jae 11 puuttuu vanhimmista käsikirjoituksista, ja olen jättänyt sen tällä kertaa sivuun, vaikka se terävöittääkin vertauksen sanomaa: ”Juuri sitä, mikä oli kadonnut, Ihmisen Poika on tullut etsimään ja pelastamaan.” Vrt. Luuk. 19:10.

keskellään. 21. Silloin Pietari tuli hänen luokseen sanoen: Herra, kuinka monesti minä annan anteeksi veljelleni, kun hän tekee syntiä minua vastaan? Jopa seitsemän kertaa? 22. Jeesus sanoi hänelle: En sano sinulle jopa seitsemän, vaan jopa seitsemänkymmentä kertaa seitsemän. 23. Siksi taivasten kuningaskunta on tullut ihmisen kaltaiseksi, kuninkaan, joka tahtoi selvittää tilit orjiensa kanssa. 24. Alettuaan tarkastaa niitä hänen eteensä tuotiin kymmenentuhannen talentin velallinen. 25. Kun hän varattomana ei kyennyt, määräsi herra myytäväksi hänet, hänen vaimonsa ja lapsensa ja kaiken omaisuutensa, ja maksettavaksi. 26. Maahan heittäytyneenä orja rukoili häntä sanoen: Ole minulle pitkämielinen, ja maksan sinulle kaiken. 27. Herra heltyi tähän orjaan, päästi hänet ja antoi hänelle velan anteeksi. 28. Mutta mentyään tämä orja löysi orjatoverinsa, joka oli hänelle velkaa sata denaaria, ja saatuaan hänet kiinni kuristi häntä sanoen: Maksa jos olet velkaa. 29. Niin hänen orjatoverinsa maahan heittäytyneenä pyysi häneltä sanoen: Ole minulle pitkämielinen, ja maksan sinulle. 30. Mutta hän ei tahtonut, vaan meni ja heitti hänet vankilaan kunnes maksaisi velan. 31. Nähtyään tämän hänen orjatoverinsa tulivat kovin murheellisiksi, ja menivät selvittämään herralle kaiken tapahtuneen. 32. Silloin kutsuttuaan luokseen hänen herransa sanoi hänelle: Paha orja, kaiken sen velan annoin sinulle anteeksi, kun sitä minulta pyysit! 33. Eikö sinunkin olisi pitänyt armahtaa orjatoveriasi, niin kuin minäkin armahdin sinua? 34. Ja vihaisena herra toimitti hänet kiduttajille, kunnes hän maksaisi kaiken velan. 35. Näin tekee myös taivaallinen isäni teille, jos ette jokainen anna anteeksi veljillenne sydämistänne.

Syyttäjän puheenvuoro:

Todistusaineiston alussa Jeesuksen oppilaat kysyvät häneltä yksinkertaisen, asiallisen kysymyksen: ”Kuka on suurin taivasten valtakunnassa?” Jeesus vastaa: ”Totisesti, ellette käänny ja tule niin kuin tämä lapsi, ette suinkaan tule taivasten valtakuntaan.”

Jeesus alkaa vaatia oppilailtaan kääntymistä ja alentumista, mikä varmasti tuntuu syyllistävältä ja järkyttävältä.¹²⁰ Joka ei näihin suostu, siltä hän kieltää jyrkästi pääsyn taivasten valtakuntaan. Tässä pelottelussa ja käännyttämisessä on kyse suorastaan elämäkatsomuksen murtamisesta. Pelottelulla on hajottava ja hallitseva voima: ”Ilman tietoista pelottelua moni epäterve hengellinen ryhmä murenisi tai ainakin monen yhteisön toiminta muuttuisi radikaalisti.”¹²¹

Seuraavaksi Jeesus yltyy puhumaan tuomion sanoja niille, jotka aiheuttavat lapsen

120 Hagner 1995, 518.

121 Ruoho 2013, 129.

kompastumisen.¹²² Jeesuksen mukaan ihmiselle, joka aiheuttaa lapsen kompastumisen, olisi parempi, jos hänet upotettaisiin myllynkivi kaulassa mereen! Jos tämä olisi parempi vaihtoehto, millainen olisi huonompi? Voimme vain arvailla sitä kostonhimoa, jota Jeesus tässä osoittaa.

Jeesus alkaa vanhan testamentin profeettojen tapaan huudella voi-huutoja, jotka ovat surkuttelevia Jumalan tuomion ilmauksia.¹²³ Hän ryhtyy antamaan kummallisia neuvoja kompastumisen välttämiseen: Hän kehottaa leikkaamaan poikki sen raajan, jossa on huono koordinaatio, ikään kuin yhdellä jalalla olisi helpompi kulkea eteenpäin! Samoin hän kehottaa repimään irti silmän, joka ei toimi kunnolla. Hän perustelee kehotuksensa pelottelulla, ikuisen tulen ja Gehennan tulen uhalla.¹²⁴ Hänen puheensa on väkivaltaisuudessaan absurdia.¹²⁵

Koska kristityt eivät vielä ole kuolleet veriseen sukupuuttoon, Jeesuksen yliampuvan puhetyylin voi tietysti selittää vertauskuvalliseksi.¹²⁶ Siinä tapauksessa hän ei kannusta niinkään fyysiseen, vaan henkiseen itsetuhoisuuteen: Ihmisen on oltava valmis mahdottomiin uhrauksiin ja rajoituksiin, jos hän tahtoo välttää tuomion tulen ja periä ikuisen autuuden, tahtoo ”tulla elämään”.¹²⁷ Hänen sanomansa voisi muotoilla modernin psykologian kielelle: Jos synty on osa identiteettiäsi, hakkaa identiteettiäsi rikki ja heitä osa menemään! Hengellisen väkivallan terminologialla tätä voisi nimittää elämäntavan murtamiseksi.

Sulanderin tyypittelyn mukaan voisi puhua myös kontrolloinnista, kun kehoitetaan yksilöä tarkkailemaan elämäänsä ja asettamaan itselleen radikaaleja rajoituksia.¹²⁸ Vaikka Jeesus ei luettele, milloin tarkalleen ottaen on syytä amputaatioihin, kontrollointi voi tapahtua kirjoittamattomien sääntöjen kautta.¹²⁹ Jeesuksen puhe enkeleistä, jotka näkevät taivaallisen Isän kasvot, liittyy Jeesuksen ankaran varoituksen¹³⁰ pienokaisten aliarvioimisesta jumalallisen kontrolloinnin tematiikkaan, jota Jeesus selittää vertauksella paimenesta ja lampaista.

122 Tässä luvussa usein esiintyvän moni-ilmeisen sanan *skándalon* perusmerkitys on kompastuminen, ja olen siitä juontuvia sanoja suomentanut vuoroin lankeamiseksi tai kampittamiseksi asiayhteydestä riippuen.

123 Esim. Jes. 5.

124 Sammumaton, pelottava Jumalan tuomion tuli oli Jeesuksen kuulijoille tuttu Jesajan kirjasta (Jes. 66:24). Tuomion tulta symboloi myös Gehenna eli Hinnomin laakso Jerusalemin lounaispuolella, jossa oli muinoin poltettu ihmishreja (2. Kun. 23:10, Jer. 7:31). Myöhemmin Hinnomin laakso toimi jätteenpolttopaikkana: Hagner 1993, 117.

125 Paavali menee vielä pidemmälle – hänen mukaansa kristittyjen ei tule vain amputoida osia itsestään synnin välttämiseksi, vaan peräti kuolla: Room. 6:10–13.

126 Näin esim. Hagner 1995, 523; Thurén 2005, 92.

127 Hagner 1995, 523.

128 Sulander 2003, 37.

129 Sulander 2003, 40.

130 Hagner 1995, 526.

Vertaus eksyneestä lampaasta toimii pohjana opetukselle, jonka Jeesus tuo seuraavaksi julki: ”Jos veljesi tekee syntiä, mene nuhtelemaan häntä kahdenkeskisesti.¹³¹ -- Mutta jos hän ei kuule, ota mukaasi vielä yksi tai kaksi, jotta jokainen sana seisoisi kahden tai kolmen todistajan suussa. Jos hän ei kuuntele, sano seurakunnalle. Jos hän ei kuuntele myöskään seurakuntaa, olkoon sinulle kuin pakana tai tullimies.” Voimakkaan fundamentalistiselle tai jäseniään manipuloivalle uskonnolliselle yhteisölle jäsenten silmälläpito on elinehto.¹³² Vartioidin kautta voidaan varmistaa, että seurakunnan jäsen noudattaa niitä sääntöjä, jotka yhteisöön on asetettu. Jos säännöt koetaan tiukoiksi ja elämää rajoittaviksi, on kyse kontrolloinnista, joka on epäaidon ja neuroottisen uskon tunnuspiirre.¹³³

Jeesuksen opettamaa pakanana ja tullimiehenä pitämistä nimitetään hengellisen väkivallan käsitteistössä eristämiseksi. Sulander kuvailee: ”Eristäminen on kyseessä silloin, kun uhri on kokenut, että häntä jollakin tavoin eristetään ryhmän tai liikkeen toiminnasta tai uskonyhteisöstä. Uhri ei ole saanut osallistua haluamaansa toimintaan tai häntä on vältelty.”¹³⁴

Seurakunnan ulkopuolelle sulkemisen käytäntöä ei käytetä kovin ahkerasti nykyoloissa, joissa jotkut katsovat sen menettäneen tehonsa: yhdestä kristillisestä yhteisöstä erotettu otetaan avosylin vastaan toiseen.¹³⁵ Suljetuissa yhteisöissä tämäntapainen toiminta ei kuitenkaan ole poikkeuksellinen ilmiö.¹³⁶ Tämä raamatunkohta lienee käytetyimpiä perusteluja kuvaillulle käytännölle.

Jeesuksen eristämispuheeseen liittyy myös ohje: ”Totisesti sanon teille: Niin usein kuin te sidotte maan päällä, on taivaassakin sidottu, ja niin usein kuin te päästätte maan päällä, on taivaassakin päästetty.” Hän antaa oppilailleen taivaaseen ulottuvan sitomisen ja päästämisen vallan. Päästäminen tarkoittaa syntien anteeksiantamista, sitominen tarkoittaa, ettei ihminen saa syntejään anteeksi.¹³⁷ Jeesus ei siis kiinnitä oppilaitaan itseensä vain pelottelun keinoin, vaan hän myös lupaa heille päätähuimaavan vallan toisen ihmisen jumalasuhteen määrittämiseen!

131 Nikolainen tekee tekstikriittisen huomion: ”Erittäin tärkeitä on lukea vanhimpien ja luotettavimpien käsikirjoitusten mukaan siten kuin raamatunkäännöskomitea on tehnyt, jolloin ei ole kysymys siitä, että nuhdeltava on tehnyt syntiä nimenomaan nuhtelijaa vastaan. Nykyisen kirkkoraamatun - nuorempiin käsikirjoituksiin perustuva - käännös (’jos veljesi rikkoo sinua vastaan’) on siis ollut erehdys.” Nikolainen 1983, 144. Samaa käännösvaihtoehtoa tukee Thurén 2005, 234. Toisensuuntaisia tulkintoja: Albright & Mann 1971, 220; Hagner 1995, 530.

132 Ruoho 2013, 113–114.

133 Sulander 2003, 37, 40.

134 Sulander 2003, 36.

135 Hagner 1995, 534; Thurén 2005, 235.

136 Linjakumpu 2012, 86. Ks. myös Ruoho 2013, 310-329.

137 Hagner 1995, 532, Linjakumpu 2012, 84. Ks myös. Joh. 20:23.

Pietari kysyy Jeesukselta käytännöllistä tarkennusta siihen, milloin syntejä tulee päästää ja milloin sitoa: Montako kertaa hänen tulee antaa anteeksi? Jopa seitsemän kertaa?

Jeesus osoittaa Pietarin numeroehdotuksen olevan hakoteillä ja korvaa sen kertaluokkaa suuremmalla luvulla.¹³⁸ Perusteluksi hän kertoo julman ja uhkaavan tarinan kuninkaasta, joka suorittaa orjiensa¹³⁹ toimintaa koskevan tilintarkastuksen. Puhe tilintarkastuksesta ja kuninkaasta käytetty nimitys ”herra” tuovat kertomukseen lopunajallista säväystä.¹⁴⁰

Yhden orjan todetaan olevan isännälleen velkaa kymmenentuhatta talenttia. Ratkaisuksi isäntä ehdottaa henkilökohtaista konkurssia, jossa maksukyvyttömäksi arvioitu velallinen perheineen ja omaisuuksineen myytäisiin. Tällaisen alentavan ratkaisun vaihtoehdoksi velallinen ehdottaa velkajärjestelyä, jossa hän maksaisi kaiken velan, ja joka näin ollen olisi myös isännälle taloudellisesti kannattavampi järjestely. Velallisen nöyryys, viisaus ja hyväntahtoisuus tekevät vaikutuksen isäntään, joka päätyy lopulta antamaan velan anteeksi.

Mainittu orja ottaa isäntänsä tilintarkastushankkeesta mallia ja lähtee ajamaan omia laillisia oikeuksiaan. Toinen orja on hänelle velkaa sata denaaria – ei mikään pikkusumma, sillä denaari oli työmiehen päiväpalkka.¹⁴¹ Velallinen yrittää kiertää vastuutaan pyytämällä lisää aikaa, mutta hänen on lähdettävä vankilaan ja yritettävä järjestellä asiansa sieltä.

Tarinassa tapahtuu yllättävä käänne, kun oikeuksiaan ajamaan noussut orja joutuu yhteisöllisen kontrollin pihteihin, ja joutuu kanteluiden seurauksena isäntänsä puhutteluun. Isäntä purkaa aggressioitaan orjaansa ja määrää tämän kiduttajien käsiin.

Tarinan lopussa Jeesus väittää, että Jumala toimii tarinan kuninkaan tavoin sitä kohtaan, joka ei sydämestään anna veljelleen anteeksi. Tämä antaa Jumalasta karun ja pelottavan kuvan: tarinassa esiintyvät rangaistusmuodot sotivat muinaista juutalaista oikeustajua vastaan, nykysuomalaisesta puhumattakaan: Tarinan alkupuolella uhattu koko perheen rankaiseminen yhden rikkomusten

138 Kirkkoraamattu 1992 kääntää ”seitsemänkymmentäseitsemän”, vanhemmat kirkkoraamatut ”seitsemänkymmentä kertaa seitsemän”.

139 Käytän suomennosta *orja*, vaikka kirkkoraamatuissa puhutankin palvelijoista. Vertauksesta käy ilmi, että vaikka nämä miehet eivät suinkaan hallinnoi pikkurahoja, hallitsijalla on heihin rajaton valta – he ovat orjia, vaikka ovatkin hyvin korkea-arvoisia kuninkaan orjia.

140 Hagner 1995, 538. Vrt. myös Matt. 25:14–30.

141 Hagner 1995, 539.

vuoksi on kohtuutonta.¹⁴² Tarinan lopussa orjan osaksi tuleva kidutus oli roomalaisissa vankiloissa tavallista, mutta juutalaiset eivät sitä hyväksyneet.¹⁴³ Thurén toteaaakin: ”Jeesus ei ole kavahtanut eikä Matteus millään lailla peiteltyt sitä, että lempeä kuningas ja armollinen Taivaan Isä näyttävät tässä lopuksi tyranneista julmimmalta.”¹⁴⁴

Kokonaisuutena arvioiden Matt. 18:ssa esiintyy hengellisen väkivallan piirteistä pelottelua,¹⁴⁵ käännöttämistä,¹⁴⁶ syyllistämistä, kontrollointia,¹⁴⁷ elämäkatsomuksen¹⁴⁸ ja elämäntavan¹⁴⁹ murtamista sekä opetusta eristämiseen¹⁵⁰ ja kontrollointiin¹⁵¹.

Puolustuksen puheenvuoro:

Kun oppilaat etsivät keskuudestaan suurinta, Jeesus kutsuu luokseen ihmisen, jota he eivät varmaankaan olleet joukossaan huomanneet: lapsen. Suurimmaksi taivasten kuningaskunnassa asetetaan hän, joka ei havittele sosiaalista statusta, vaan yksinkertaisesti seuraa Jeesuksen kutsua.¹⁵²

Mikä tällaisessa lapsessa sitten on niin suurta tai erityistä? Ei mikään, mutta juuri siksi Jeesus tekee hänestä suuren ja erityisen.¹⁵³ Sitä vastoin se, joka ajattelee itsessään olevan jotain suurta tai erityistä, saa lopulta huomata joutuneensa taivasten kuningaskunnan ulkopuolelle.¹⁵⁴ Taivasten kuningaskunnan käsite voidaan tässä, niin kuin koko Matteuksen evankeliumissa, ymmärtää kahdella tasolla: tulevana lopunajallisena valtakuntana, ja toisaalta valtakuntana, joka on jo läsnä.¹⁵⁵

Jeesus puhuu lapsesta, mutta myös lapsista – hänen sanojensa voidaan katsoa koskevan myös hänen aikuisia seuraajiaan, jotka ovat alentuneet lapsen kaltaisuuteen.¹⁵⁶ Jeesus opastaa oppilaitaan paitsi olemaan pienen lapsen kaltaisia, myös pitämään toisiaan sellaisina: hän haluaa vaihtaa valtataistelun keskinäiseen hoivaan. Puhe vastaanottamisesta antaa ymmärtää, että erityisesti kristillisen yhteisön

142 5. Moos. 24:16; Hes. 18. Tooran mukaan edes eläintä ei saanut rangaista isäntänsä tähden: 2. Moos. 23:5.

143 Hagner 1995, 540.

144 Thurén 2005, 239.

145 Matt. 18:3, 6 8–9, 25.

146 Matt. 18:3.

147 Matt. 18:8–10.

148 Matt. 18:3.

149 Matt. 18:8–9.

150 Matt. 18:17–18

151 Matt. 18:15–17.

152 Thurén 2005, 231.

153 Hagner 1995, 518; Nikolainen 1983, 140. Vrt. myös Matt. 11:11.

154 Thurén 2005, 231.

155 Hagner 1995, 517.

156 Albright & Mann 1971, 216; Hagner 1995, 520–521; Thurén 2005, 231–232. Vrt. myös Matt. 10:40, 25:40.

uudet jäsenet ovat tämän hoivan tarpeessa.¹⁵⁷

Jeesus vahvistaa hoivakehotuksensa esittelemällä kolikon kääntöpuolen: joka kampittaa Jumalan lasta uskon tiellä, saa tuomion.¹⁵⁸ Puhe lankeemuksista kirjoittaa Jeesukselta kaksi voi-huutoa. Jeesus varoittaa kuulijoitaan, etteivät he lankeaisi syntiin ja saattaisi myös muita kaatumaan. Puhe käsien ja silmien irti repimisestä esiintyy Matteuksella jo vuorisaarnassa, jossa se liittyy seksuaalisen himon hillitsemiseen.¹⁵⁹ Tässä kohdassa Jeesus puhuu myös jalkojen viettelyksistä, eikä seksuaalisuuden teema nouse erityisesti esiin, vaan puhutaan synnistä yleensä.¹⁶⁰ Aimo T. Nikolainen selittää Jeesuksen amputaatiopuheiden yliampuvaa vertauskuvallisuutta: ”Se, joka kuvittelee, että viettelevä käsi tai jalka on kirjaimellisesti hakattava pois ja että samoin viettelevä silmä on reväistävä, ei enää selitäkään ’kirjaimellisesti’ eli oikein.”¹⁶¹

Puhuttuaan viettelyksistä ja niiden seurauksista Jeesus palaa taas pääasiaan, Matteuksen 18. lukua hallitsevaan lastenhoidon teemaan, ja tarjoaa sille teologisen pohjan: jokainen ”näistä pienistä” on taivaalliselle Isälle rakas.¹⁶² Vertaamalla taivaallisen Isän rakkautta paimenen huolenpitoon Jeesus viestittää, että kristittyjen on syytä pitää korkeassa arvossa jokaista uskonyhteisönsä jäsentä. Erityistä tukea ja huomiota tarvitsee eksynyt lammas, jonka palauttaminen laumaan on niin tärkeää, että muut lampaat saavat jäädä hetkeksi sivuun. Tämän lampaan löytyminen on myös erityinen ilo!

Nikolainen taustoittaa vertausta: ”Vertaus eksyneestä lampaasta vastaa hyvin olosuhteita Jeesuksen ajan Palestiinassa. Sadan lampaan lauma ei ole niin suuri, että sillä olisi palkattu paimen, vaan omistaja itse paimentaa laumaansa. Mikään selviö ei ole se, että paimen jättää 99 lammasta ja lähtee etsimään yhtä eksynyttä. Daavidista kerrotaan, että hän vastaavanlaisessa tilanteessa uskoi lauman hoidon toiselle paimenelle. Jeesuksen vertauksen paimen piti tätä yhtä itselleen niin tärkeänä, että uskalsi jättää muut lampaat.”¹⁶³ Vertaus sisältääkin kysymyksen, joka käy kohti kuulijaa: ”Jos yksi lammas eksyy, mitä arvellette – jättäisikö paimen loput yhdeksänkymmentäyhdeksän?” Kuinka itse toimisit?¹⁶⁴

157 Hagner 1995, 521–522; Thurén 2005, 232. Vrt. myös 1. Kor. 8.

158 Hagner 1995, 520. Paavali varoittaa samasta asiasta ilman uhkailua: Room. 14:13.

159 Matt. 5:27–30.

160 Hagner 1995, 523.

161 Nikolainen 1983, 141.

162 Hagner 1995, 525.

163 Nikolainen 1983, 142.

164 Samantapaista kyselyä esiintyy Johanneksen evankeliumin lopussa, Joh. 21:15–17. Mainitussa kohdassa Jeesus pitää lammaspaimenelle työhönottohaastattelua, jossa toistellaan samaa kysymystä: ”Rakastatko minua?”

Jeesus ei ainoastaan kysy, haluavatko hänen oppilaansa etsiä eksynyttä lammasta, vaan hän myös ohjeistaa, kuinka etsiminen tapahtuu käytännössä.¹⁶⁵ Hänen neuvoillaan on vankka vanhatestamentillinen pohja, kuten Nikolainen toteaa:

”Lähtökohtana voi pitää Mooseksen lain papillista (Pappiskirjan) ohjetta: ’Älä vihaa veljeäsi sydämässäsi, vaan nuhtele lähimmäistäsi, ettet joutuisi hänen tähtensä syynalaiseksi’ (3 Ms 19:17). Tässä ’veli’ ja ’lähimmäinen’ tarkoittavat samaa, nimittäin ’kansasi lasta’ (19:18) eli toista israelilaista. Matteuksen ’kirkkojärjestyksessä’ veli on yhtä kuin toinen seurakuntalainen, ei siis kuka toinen ihminen, lähimmäinen, hyvänsä.”¹⁶⁶

Eksyneen lampaan etsiminen on siis syntiin joutuneen veljen nuhtelemista. Nuhtelu ei tarkoita sättimistä tai solvaamista, vaan tarkoituksena on saada toinen ymmärtämään, että hän on tehnyt väärin, ja saada hänet katumaan ja palautetuksi yhteisöön, ”voittaa veli takaisin”.¹⁶⁷ Jukka Thurén selittää kielikuvaa: ”Syntiä tahallaan tekevä veli on Jumalalle ja seurakunnalle menetys ja tappio. Uusi kääntymys palauttaa kallisarvoista omaisuutta.”¹⁶⁸

Tällaisen paimentehtävän Jeesus antoi omille oppilailleen, ja evankelista vei sen eteenpäin seurakunnalleen. Nikolainen kuvaa tätä vartijan tehtävää: ”merkittävä havainto on, että jokainen, kuka hyvänsä seurakuntalainen asetetaan ’veljensä vartijaksi’ eikä vain joku viranhaltija. Matteuksen seurakuntajärjestys on maallikkokeskeinen.”¹⁶⁹

Jos syntiä tehnyt veli ei kuuntele nuhtelua, otetaan avuksi todistajia. Thurén selittää heidän rooliaan: ”Todistajat toimivat kahteen suuntaan: langenneelle he todistavat, mikä on Jumalan tahto, mutta jos heitä ei uskota, he todistavat seurakunnalle, että synnintekijä ei ota varoitusta varteen.”¹⁷⁰ Käytäntö perustuu juutalaiseen lakiin, kuten Nikolainen kertoo: ”’Nuhtelun’ toinen aste tapahtuu yhden tai kahden todistajan läsnäollessa. Ne Mooseksen lain kohdat, joihin ’todistajien sanalla vahvistaminen’ perustuu (4 Ms 35:30, 5 Ms 17:6), ovat tosin alun perin koskeneet kuolemantuomion vahvistamista, mutta Matteuksenkin tarkoittamissa tapauksissa on kysymys nuhdeltavan suojelemisesta ja hänen oikeuksiensa valvomisesta.”¹⁷¹

165 Hagner 1995, 531.

166 Nikolainen 1983, 143.

167 Hagner 1995, 531.

168 Thurén 2005, 235.

169 Nikolainen 1983, 144.

170 Thurén 2005, 235.

171 Nikolainen 1983, 144.

”Sielunhoidollisessa seurakuntakurissa” – kuten Nikolainen asian ilmaisee – kolmas aste on asian käsittely paikallisseurakunnassa. Hän toteaa, että ohje ”sano seurakunnalle” tarjoaa ylimalkaisuudessaan monta sovellutusta.¹⁷² Jos asian ratkaisu ei onnistu seurakunnassa yhteisesti, syntiä tehnyt veli joutuu yhteisön ulkopuolelle.¹⁷³ Hänen asemansa on siis samanlainen kuin pakanoiden ja publikaanien asema juutalaisuudessa – hän on yhteisön ulkopuolella, pahimmanlaatuisen syntisen paikalla.¹⁷⁴ Matteus oli publikaani, mikä todistaa, että hekin kyllä pääsevät seurakuntaan, mikäli hylkäävät syntielämänsä.¹⁷⁵ Seurakunnan ulkopuolelle sulkemisen käytäntöä on jouduttu Matteuksen aikana toteuttamaan, mikä näkyykin Uuden testamentin lehdillä.¹⁷⁶

Jeesus rohkaisee oppilaitaan olemaan varmoja siitä, että heillä on taivaalliset valtuudet paimenvirkaansa, valta sitoa ja päästää syntejä.¹⁷⁷ Tässä yhteydessä Jeesus puhuu yhteisestä rukouksesta, mikä tähdentää, ettei taivaallisia valtuuksia voi käyttää omin päin eikä omin voimin, vaan taivaallista Isää yhdessä rukoillen.¹⁷⁸ Sanat kahden tai kolmen ihmisen kokoontumisesta luovat viittauksen jakeessa 16 mainittuun todistajanvirkaan. Jeesuksen lupaus olla läsnä nimensä tunnustajien keskellä alleviivaa heidän taivaallisia valtuuksiaan ja toimii samalla retorisenä ankkurina Matteuksen evankeliumin loppuhuipennukseen.¹⁷⁹

Jeesuksen opetus anteeksiantamuksesta herättää Pietarissa kysymyksen: Montako kertaa pitää antaa anteeksi? Juutalaisuudessa arveltiin, että kolme kertaa olisi kylliksi. Pietari kuitenkin ajatteli Jumalan armon olevan suuri, ja siksi hänen rohkea ehdotuksensa oli seitsemän, täydellisyyden luku.¹⁸⁰ Ehkä hän oli sen poiminut Jeesuksen opetuksista?¹⁸¹

Jeesuksen vastaus osoittaa Pietarille jumalallisen armon suuruutta. ”Seitsemänkymmentäseitsemän” ja ”seitsemänkymmentä kertaa seitsemän” ovat molemmat käypiä käännöksiä Jeesuksen lausumasta luvusta. Olennaista ei ole tarkka lukumäärä, vaan täydellisyyden luvun korottaminen uuteen

172 Nikolainen 1983, 144.

173 Hagner 1995, 530.

174 Hagner 1995, 532.

175 Matt. 9:9–13.

176 1. Kor. 5:5; 2. Tess. 3:14–15; Tiit. 3:10. Korinttilaiskirjeen tapauksessa syntiä tehnyt veli näyttää saaneen katumisen ja palaamisen armon: 2. Kor. 2:5–11.

177 Vrt. Matt. 16:19.

178 Thurén 2005, 236.

179 Ks. Matt. 28:20.

180 Hagner 1995, 537; Nikolainen 1983, 146.

181 Vrt. Luuk. 17:4–5.

kertaluokkaan.¹⁸²

Jeesuksen vastauksessa voi myös nähdä yhtälön, jonka toinen puoli on Tooran alkulehdillä, missä Lemek lausuu julki kostonhimonsa: ”Jos Kainin puolesta kostetaan seitsemästi, niin Lemekin puolesta seitsemänkymmentäseitsemän kertaa.”¹⁸³ Jeesuksen yhtälö kuuluu sievennettynä: ”Olkoon halusi antaa anteeksi yhtä suuri kuin Lemekin kostonhimo.”¹⁸⁴

Jeesus painottaa sanomaansa rajattoman anteeksiantamuksen tärkeydestä vertauksella kuninkaan tilintarkastuksesta, jonka myös Matteus on katsonut tarpeelliseksi välittää kuulijoilleen. Muut evankelistat eivät tätä vertausta esitä.

Yhdelle orjalle oli kertynyt velkaa kymmentuhatta talenttia.¹⁸⁵ Käyttämällä suurinta mahdollista lukusanaa ja rahayksikköä Jeesus ilmaisee, että velka oli hirvittävän suuri. Vain suurvallan hallitsijan palvelija saattoi velkaantua niin tähtitieteellisesti: Josefus kertoo, että vuosina 4 eaa. – 6jaa. hallinnut Herodes Arkhelaos keräsi Juudean, Idumean ja Samarian maakunnista veroja 600 talenttia vuodessa.¹⁸⁶ Kymmentuhannen talentin velan kerryttäminen edellytti siis pitkäaikaista ja törkeää suuren mittakaavan majesteettirikosta. Herran määräämät toimenpiteet tuskin korvasivat velasta pientäkään osaa, mutta törkimys oli varmasti ansainnut ankaran rangaistuksen.¹⁸⁷

Orjan peli oli pelattu, mutta hädissään hän heittäytyi kuninkaan eteen rukoilemaan – mitään menetettävääkään hänellä ei enää ollut, sillä kuningas oli jo tuomionsa lausunut. Orja lupasi maksaa velan, vaikka hänellä ei ollutkaan mahdollisuuksia tuon lupauksen toteuttamiseen. Hänen epätoivonsa herätti kuitenkin herrassa säälin tunteen.¹⁸⁸ Seurasi ihme: orja sai velan anteeksi. Thurén toteaa: ”Kuninkaan hyvyys oli suurempi kuin kukaan osasi odottaa.”¹⁸⁹

Suuren velan anteeksi saanut orja päätti aloittaa täsmällisen taloudenpidon, ja lähti perimään velkaa toveriltaan. Toinen orja ei kuitenkaan ryhtynyt maksamaan velkaansa edes fyysisen painostuksen alaisena. Toverin reaktio oli täsmälleen sama kuin hänen kiristäjällään hetkeä aiemmin kuninkaan edessä: hän heittäytyi maassa madellen rukoilemaan kärsivällisyyttä. Säälimätön velkoja kuitenkin

182 Hagner 1995, 535.

183 1. Moos. 4:24.

184 Thurén 2005, 237.

185 Talentti oli noin 28 Kg:n suuruinen kullan ja hopean painomitta: Thurén 2005, 237.

186 The International Standard Bible Encyclopedia 1982, 694; Josephus, 581. (*Antiquitates Iudaicae* XVII 11.4.)

187 Hagner 1995, 538.

188 Tässä yhteydessä käytetty sisäelimiin viittaava verbi *splangkhnízomai* kuvaa osuvasti fyysisistä tunnekokemusta.

189 Thurén 2005, 238.

heitätti hänet vankilaan.

Kymmenentuhannen talentin velallinen oli teoillaan osoittanut sittenkin kannattavansa kertyneiden velkojen perimistä. Siksi oli oikein soveltaa tätä myös häneen itseensä, vaikka herra muistuttikin, että toinen vaihtoehto olisi ollut parempi: ”Eikö sinunkin olisi pitänyt armahtaa toveriasi, niin kuin minä armahdin sinua?” ”Paha orja”¹⁹⁰ toimitettiin pyöveleiden käsiin ”kunnes hän maksaisi kaiken velan” – eli loppuiäkseen.¹⁹¹

Nikolainen toteaa vertauksen varoittavasta sanomasta: ”Ihminen voi omalla käyttäytymisellään myös peruuttaa Jumalan armon.”¹⁹² Vertaus opettaa, että Jumalalta saatuun anteeksiantamukseen tulee vastata anteeksiantamuksella kanssaihmissä kohtaan.¹⁹³ Anteeksiantamuksen kohteiksi on osoitettu erityisesti ”veljet” tai vertauksen kielellä ”orjatoverit”, kanssakristityt. Tällainen on taivasten kuningaskunta – ”Kristityn ihmisen koko elämä on käsitettävä syntien eli velkojen jatkuvaksi anteeksipyyttämiseksi ja -antamiseksi.”¹⁹⁴

3.5 Miten te voisitte välttää kadotustuomion? (Matt. 23:13–39)

Esitutkinta:

Matteuksen 21. luvussa Jeesus ratsastaa aasilla Jerusalemiin ja kansa ottaa hänet riemuiten vastaan. Hän toimii kuninkaan elkein ja purkaa näyttävästi vihaansa temppeelialueella toimiviin pankkiireihin ja uhrieläinten myyjiin. Ylipapit ja vanhimmat kysyvät häneltä valtuuksia, mutta Jeesus vastaa heille niin kiperällä vastakysymyksellä, että vastaus jää saamatta. Jeesus alkaa puhua heille vertauksia, ja he ymmärtävät, että Jeesus lausuu heille ankaria tuomioita. He eivät kuitenkaan uskalla ottaa Jeesusta kiinni hänen suuren kansansuosionsa tähden. 22. luvussa sanailu jatkuu, ja farisealaiset ja saddukealaiset yrittävät vuorotellen saada Jeesuksen solmituksi sanoistaan. Jeesus onnistuu kuitenkin tukkimaan heidän suunsa nokkelilla vastauksillaan.

23. luvussa Jeesus alkaa puhua väkijoukolle ja oppilailleen lainopettajien ja fariseusten toiminnasta

190 Vrt. Matt. 25:26.

191 Vrt. Matt. 5:25–26.

192 Nikolainen 1983, 147.

193 Hagner 1995, 536, 540.

194 Nikolainen 1983, 147.

(j. 1–7). Ehkä hieman ironisesti¹⁹⁵ hän kehottaa ihmisiä noudattamaan heidän opetustaan (j. 2–3), mutta kieltää heitä ottamasta osaa heidän huomionkipeään ja ylimieliseen elämänmuotoonsa (j. 3–12). Jakeessa 13 Jeesus alkaa puhutella lainopettajia ja fariseuksia toisessa persoonassa, ja näin evankelista antaa ymmärtää, että nämä ryhmät olivat yhä edustettuina väkijoukossa.

Jeesus julistaa Herran tuomiota seitsenkertaisella¹⁹⁶ voi-huudolla, mikä muodostaa Matteuksen evankeliumissa retorisen vastakohtan vuorisäärän yhdeksälle autuaaksijulistukselle (Matt. 5:3–12). Luku seitsemän voidaan tässä nähdä tehokeinona, joka osoittaa kirjanoppineiden ja fariseusten täydellistä turmeltuneisuutta.¹⁹⁷ Kuten Hagner toteaa analyysissään, ensimmäiset kuusi voi-huutoa kytkeytyvät pareittain, ja seitsemäs toimii loppuhuipennuksena:

”Kaksi ensimmäistä voi-huutoa (j. 13–15) koskevat kirjanoppineiden ja fariseusten vaikutusta oppilaisiinsa; kolmas ja neljäs (j. 16–24) koskevat heidän opetustaan; viides ja kuudes (j. 25–28) koskevat heidän ulkokultaisuuttaan; seitsemäs Jumalan lähettiläiden hylkäämistä. Voi-huudot voisi kiteyttää näin: ensimmäinen koskee kuningaskunnan sulkemista toisilta (j. 13); toinen koskee käännynnäisten saattamista kadotukseen (j. 15); kolmas koskee väärää opetusta vannomisesta (j. 16–22); neljäs koskee tärkeiden asioiden jättämistä vähälle huomiolle (j. 23–24); viides koskee sisäisen puhtauden unohtumista ulkoisen rinnalla (j. 25–26); kuudes koskee sisäisen saastaisuuden peittämistä ulkonaisella hurskaudella (j. 27–28) ja seitsemäs Jumalan miesten torjumista.”¹⁹⁸

Todistusaineisto Matt. 23:13–39:

13. *Voi teitä, kirjanoppineet ja Farisealaiset, saivartelijat, jotka suljette taivasten kuningaskunnan ihmisten edestä! Sillä itse te ette sinne mene ettekä menijöitä päästä sisään.* 15.¹⁹⁹ *Voi teitä, kirjanoppineet ja Farisealaiset, saivartelijat, jotka kierrätte maata ja mannerta tehdäkseenne yhden käännynnäisen, ja teette sitten hänestä Gehennan pojan, kaksinkertaisesti itseänne!* 16. *Voi teitä, sokeat tiennäyttäjät, jotka sanotte: Jos joku vannoo temppelissä, se ei ole mitään, mutta jos joku vannoo temppelin kullassa, hän on velvollinen.* 17. *Typerät ja sokeat! Kumpi siis on suurempi, kulta vai temppeli, joka kullaa pyhittää?* 18. *Ja: jos joku vannoo alttarissa, se ei ole mitään, mutta jos joku vannoo sen päällä olevassa lahjassa, hän on velvollinen.* 19. *Sokeat! Kumpi siis on suurempi,*

195 Thurén 2005, 281.

196 Jakeessa 14, joka puuttuu vanhimmista käsikirjoituksista, on kahdeksas.

197 Hagner 1995, 666, 673.

198 Hagner 1995, 666–667. Suomennos tekijän.

199 Jae 14 puuttuu vanhimmista käsikirjoituksista, ja olen jättänyt sen sivuun. Mark. 12:40 on samansisältöinen sen kanssa.

lahja, vai alttari, joka lahjan pyhittää? 20. Joka vannoo alttarissa, vannoo siinä ja myös kaikessa sen päällä olevassa. 21. Ja joka vannoo temppelissä, vannoo siinä ja sen asukkaassa. 22. Ja joka vannoo taivaassa, vannoo jumalan valtaistuimessa ja sen päällä istuvassa. 23. Voi teitä, kirjanoppineet ja Farisealaiset, saivartelijat, jotka maksatte kymmenykset mintusta ja tillistä ja kuminasta ja päästätte raskaamman laista, tuomion ja armon ja uskon. Näitä piti tehdä, eikä noita unohtaa. 24. Sokeat tiennäyttäjät, jotka siivilöitte hyttysen, mutta nielette kamelin! 25. Voi teitä, kirjanoppineet ja Farisealaiset, saivartelijat, jotka puhdistatte ulkopuolen maljastanne ja kulhostanne, mutta sisältä ne ovat täynnä riistoa ja hillittömyyttä. 26. Sokea Farisealainen, puhdisti maljasi ensin sisältä, jotta ulkopuolikin tulisi puhtaaksi! 27. Voi teitä, kirjanoppineet ja fariseukset, saivartelijat, jotka muistutatte kalkittuja hautoja, jotka ulkoa ovat loistavaa katseltavaa, mutta sisältä täynnä kuolleiden luita ja kaikkea saastaisuutta. 28. Samoin te loistatte ihmisille vanhurskaina, mutta sisältä olette täynnä saivartelua ja laittomuutta. 29. Voi teitä, kirjanoppineet ja fariseukset, saivartelijat, jotka rakennatte profeetoille hautoja ja koristelette pyhien muistomerkkejä, 30. ja sanotte: Jos olisimme olleet isiemme päivinä, emme olisi olleet osallisia profeettojen vereen. 31. Näin todistatte olevanne profeettojen murhaajien poikia. 32. Täyttäkää te isienne mittaa! 33. Käärmeet, kyiden sikiöt! Kuinka pakenisitte Gehennan tuomiota? 34. Siksi katsokaa: Minä lähetän eteenne profeettoja ja viisaita ja kirjanoppineita, joista te tapatte ja ristiinnaulitsette ja joista te ruoskitte synagogissanne, ja vainoatte kaupungista kaupunkiin. 35. Näin teidän päällenne tulee kaikki vanhurskas veri, vuodatettu maan päälle vanhurskaan Abelin verestä Sakarjan, Barakjan pojan vereen asti, jonka murhasitte temppelin ja alttarin välille. 36. Totisesti sanon teille, tämä kaikki saapuu tämän sukupolven päälle. 37. Jerusalemi, Jerusalemi, joka tapat profeetat ja kivität sinun eteesi lähetetyt! Kuinka monesti halusinkaan koota lapsesi, niin kuin kana kokoaa poikasensa siipiensä alle! Ja ette tahtoneet. 38. Katso, teidän talonne jää autioksi, 39. sillä sanon teille: Ette suinkaan näe minua, ennen kuin sanotte: Siunattu, joka tulee herran nimessä!

Syyttäjän puheenvuoro:

Jeesus alkaa solvata vastustajiaan tavalla, joka nykypäivänä voitaisiin lukea kiihottamiseksi kansanryhmää vastaan. Hän käyttää kirjanoppineista ja farisealaisista pilkkanimeä *hypokrites*, joka toistuu useita kertoja myöhemminkin. Suomenkielisissä kirkkoraamatuissa tätä sanasta on käytetty suomennoksia ”ulkokullattu” ja ”teeskentelijä”, toisessa yhteydessä myös ”tekopyhä”²⁰⁰. W. F.

200 Esim. Matt. 6:2, 16, 7:5, 15:7.

Albrightin ja C. S. Mannin laaja kielellinen analyysi tukee kuitenkin suomennosta ”saivartelija”.²⁰¹ Kaikki mainitut suomennokset kyllä sopivat kuvaan, jonka Matteuksen evankeliumi tarjoaa lainoppineista ja fariseuksista, mutta sanan kääntäminen saivarteluksi tai hiustenhalkomiseksi näyttää usein sopivan suorastaan valaisevasti sen käyttöyhteyksiin Raamatussa. Albright ja Mann tekevät huomion, joka osaltaan perustelee tätä käännösvalintaa Matteuksen 23. luvussa: ”Nämä ihmiset eivät tietoisesti näytelleet roolia, joka ei olisi vastannut heidän vakaumustaan.”²⁰²

Kirjanoppineiden ja fariseusten hallussa on ”Mooseksen istuin”, auktoriteetti ja oppineisuus, joiden kautta heidän tehtävänä oli saattaa ihmisiä taivasten valtakuntaan.²⁰³ Jeesus kuitenkin päättää syyttää heitä epäonnistuneesta virantoimituksesta ja väittää, etteivät he edes itse pääse taivasten valtakuntaan. Tähän syytökseen sisältyy viesti, joka jakeessa 15 lausutaan julki: Teidän osaksenne tulee häpeä ja ikuinen kauhu.²⁰⁴ Jeesuksen kritiikki on niin perustavanlaatuista, että voitaneen puhua elämäntavan ja elämäntavomuksen murtamisesta sekä pelottelusta.

Vaikka Jeesus syyllistää fariseuksia taivaan oven sulkemisesta, he tosiasiallisesti tekivät laajaa käännöstyötä, jonka Jeesus tuomitsi helvetin pelottaviin alakerroksiin. Näin hän kiersi veistä haavassa, sillä fariseukset joutuivat muutenkin kohtaamaan vastustusta työssään, kuten Nikolainen kirjoittaa: ”Jeesuksen aikana saddukeukset tuomitsivat kaiken juutalaisen lähetyksen ja propagandan ei-juutalaisten keskuudessa, ja lainopettajatkin olivat tämän toiminnan oikeutuksesta eri mieltä. Fariseukset olivat kuitenkin innokkaita käännöstyötä.”²⁰⁵ Ei kuitenkaan ole varmaa, kohdistuiko fariseusten käännöstyö niinkään ei-juutalaisiin, kuin pikemminkin ns. ”Jumalaa pelkääviin”, jotka eivät olleet oikeita ympärileikattuja juutalaisia, mutta olivat kiinnostuneita juutalaisuudesta ja noudattivat juutalaisia tapoja.²⁰⁶

Jeesus nimitti seuraajiaan Jumalan ja taivaallisen Isän pojiksi, kuningaskunnan ja hääsalin pojiksi.²⁰⁷ Hänen vastustajansa saivat kuulla olevansa Gehennan poikia, helvetin omia. On vaikeaa keksiä loukkaavampaa ja musertavampaa kielenkäyttöä. Miksi Jeesus käyttää tällaista pelottelevaa kieltä? Eikö hän vuorisaarnassaan kieltänyt tuomitsemasta muita ja opettanut, että lähimmäisen solvaaminen tekee ihmisestä helvetin oman?²⁰⁸

201 Albright & Mann 1971, CXV–CXXIII.

202 Albright & Mann 1971, CXXI. Suomennos tekijän.

203 Matt. 23:2.

204 Dan. 12:2.

205 Nikolainen 1982, 182–183.

206 Hagner 1995, 669. Esimerkki tällaisesta henkilöstä: Apt. 10:2.

207 Matt. 5:9, 45, 9:15, 13:38 (sama sana esiintyy toisessa merkityksessä Matt. 8:12).

208 Matt. 5:22, 7:1.

Jeesus jatkaa syytösten sarjaansa antamalla lainopettajille ja fariseuksille uuden pilkkanimen: He ovat kuin sokeita, jotka neuvovat muille oikeaa tietä. Jeesus yrittää perustella nimitystä kolminkertaisella esimerkillä heidän opetuksestaan, joka koskee vannomista.

Vannomisopetuksen taustalla on Tooran käsky: ”Kun teet lupauksen Herralle, täytyy se viivyttämättä.”²⁰⁹ Tästä käskystä oli johdettu sen vastakohta: ellei lupausta ole tehty Herralle, sitä ei tarvitse täyttää. Näiden kahden ääripään välille oli kehitetty sitovuusasteeltaan erilaisia vannomisen muotoja, jotka oli liitetty pyhyydeltään eriasteisiksi luokiteltuihin vakuuksiin.²¹⁰ Niiden käyttämisellä haluttiin myös välttää sitä rangaistusta, joka seuraisi Herran nimen turhasta lausumisesta.²¹¹ Jeesus ei halua ymmärtää tätä jaloa tarkoituspää, vaan yrittää murtaa vastustajiensa mielipiteen.

Seuraava pilkan aihe Jeesukselle on kirjanoppineiden ja farisealaisten kuuliaisuus verojen maksamisessa. Toorassa on lausuttu periaate: kymmenesosa maan tuotosta on Herran.²¹² Tämä koskee pellon satoa ja puiden hedelmiä, mutta entä maustekasveja? Tästä oltiin kahta mieltä,²¹³ ja fariseukset noudattivat tiukkaa linjaa.²¹⁴ Jeesus pilkkaa heidän tunnollisuuttaan ja hieman ristiriitaisesti samalla syyllistää heitä lain tärkeimpien käskyjen unohtamisesta. Tuo syytös on niin vakava, että voisi sanoa Jeesuksen yrittävän murtaa heidän elämänsä katsomuksensa.

Sitten Jeesus pilkkaa kirjanoppineiden ja farisealaisten elämäntapaa, jossa rituaalisen puhtauden vaaliminen oli hyvin tärkeää.²¹⁵ He pitivät maljansa ja kuhlonsa puhtaina, jotta saattoivat osallistua jumalanpalveluselämään: Tooran mukaan rituaalisesti saastainen, joka osallistuu uhriaterialle, pitää poistaa kansansa keskuudesta.²¹⁶ Uhrimenoissa käytettävien astioiden puhtaudessa huomio oli ulkopuolen saastattomuudessa: sisäpuolella oleva oli joka tapauksessa Herralle pyhitettyä.²¹⁷ Tätä sisäpuolella olevaa Jeesus kuvaa sanoilla *harpagé* ja *akrasía*. Ensimmäinen merkitsee ryöstämistä, jälkimmäinen holtittomuutta. Näin hän osoittaa suurta halveksuntaa niitä asioita kohtaan, joita fariseukset pitivät pyhinä. Pilkkaamalla heidän astioitaan Jeesus osoittaa haluavansa murtaa heidän

209 5. Moos. 23:21–22.

210 Thurén 2005, 288.

211 2. Moos. 20:7; 5. Moos. 5:11.

212 3. Moos. 27:30; 5. Moos. 14:22.

213 Mishnan traktaatissa *Shebiith* (9:1) todetaan, etteivät kaikki kasvit kuulu kymmenysten piiriin. The Mishnah, 49.

214 Hagner 1995, 670; Thurén 2005, 288–289.

215 Matt. 15:12.

216 3. Moos. 7:21.

217 Thurén 2005, 290.

elämäntapansa.

Puhuessaan saastaisuudesta Jeesus menee äärimmäisyyksiin, ja vertaa kirjanoppineita ja fariseuksia kalkilla valkaistuihin hautoihin. Tooran mukaan kosketus vainajaan saastuttaa ihmisen seitsemän päivän ajaksi jumalanpalveluselämään kelpaamattomaksi.²¹⁸ Fariselaisten mukaan myös haudan koskettaminen saastutti.²¹⁹ Pääsiäisen – suuren juhlan, jonka yhteydessä saastuminen olisi ollut erityinen vahinko – edellä haudat oli tapana kalkita varoituksen merkiksi ja saastaisuuden peittämiseksi.²²⁰ Vertauksessaan Jeesus tulee myöntäneeksi, että kirjanoppineiden ja fariseusten elämä oli hurskasta ja kaunista, mutta hän röyhkeästi väittää sen olevan vain pintakiiltoa, syyllistäen heitä kaksinaismoralismista ja rusikoiden heidän itsearvostustaan.

Puhe haudoista saa Jeesuksen yltyämään ankaraan syyllistämiseen ja uhkailuun. Jeesuksen aikana monia profeettoja kunnioitettiin marttyyreina. Herodes Suuri, jonka suurin saavutus oli Jerusalemin temppelin restaurointitöiden aloittaminen,²²¹ oli myös rakentanut Hebroniin patriarkkojen haudan ja Jerusalemiin Daavidin haudan. Tällaisilla muistomerkeillä vietettiin juhlia ja muisteltiin myös profeettoja.²²²

Vaikka fariseukset ja kirjanoppineet katsoivat kunnioittavansa profeettoja, tämänkin asian Jeesus yrittää tuomita vääräksi – voisi puhua mielipiteen murtamisesta. Jeesus syyllistää poikia isiensä synneistä vastoin Tooran käskyä ja jälleen kerran pelottelee heitä Gehennan tuomiolla.²²³ Hän nimittää vastustajiaan käärmeiksi ja kyiden sikiöiksi, ja syyllistää heitä joka ikisestä Herran profeetan murhasta, niin muinaisista kuin tulevistakin.

Jeesuksen puhe siipien suojaan kokoamisesta on Vanhasta testamentista tuttu kuva Jumalan huolenpidosta.²²⁴ Hän soimaa Jerusalemin asukkaita tämän huolenpidon torjumisesta, syyllistäen heitä tulevasta rangaistuksesta. Puhumalla tyhjistä talosta hän väittää, että torjumalla Jeesuksen ja hänen lähettiläänsä Jerusalemin asukkaat torjuvat Herran, ja siksi temppelistä, Herran nimen asuinsijasta,²²⁵ on tulossa tyhjä autiotalo. Näillä sanakäänteillä Jeesus jäljittelee profeetta Jeremian

218 4. Moos. 19:11.

219 Thurén 2005, 290.

220 Thurén 2005, 290.

221 The International Standard Bible Encyclopedia, 691. Ks. myös Matt. 24:1.

222 Thurén 2005, 291.

223 5. Moos. 24:16.

224 Ks. Ruut 2:12; Ps. 17:8, 36:7, 57:1, 61:4, 63:7; Jes. 31:5

225 1. Kun. 8:29.

ennustuksia Jerusalemin tuhosta.²²⁶

Puheensa loppulauseena Jeesus esittää painokkaan väitteen, että Jerusalemin etsikkoaika on ohi, ja seuraava välienselvittely tapahtuu lopun ajalla: ”Ette suinkaan näe minua, ennen kuin sanotte: Siunattu, joka tulee herran nimessä!” Hän viittaa Psalmeista tuttuun hoosianna -lauluun, joka on täynnä riemua ja toivoa.²²⁷ Se oli kaikunut Jerusalemin porteilla edellisenä päivänä, kun Jeesus oli saapunut kaupunkiin aasin selässä. Tämä varmasti sapetti fariseuksia.²²⁸ Jeesuksen ennustus, että koko Jerusalemin tulee laulaa hänelle hoosiannaa, ei varmaankaan herättänyt kirjanoppineissa ja fariselaisissa toivoa tai riemua, vaan vihaa.²²⁹ Siksi lauseen voikin tulkita tuomiopäivään viittaavaksi uhkaukseksi: ”Kerran teidän on pakko tunnustaa suuruuteni.”²³⁰

Kokonaisuutena arvioiden Matt. 23:13–39:ssä esiintyy hengellisen väkivallan piirteistä pelottelua²³¹ ja syyllistämistä²³² sekä elämäntavan,²³³ elämäkatsomuksen²³⁴ ja mielipiteen²³⁵ murtamista.

Puolustuksen puheenvuoro:

Jeesus kohdistaa vastustajiinsa ankaraa arvostelua, jota hän kuitenkin perustelee kattavasti ja vakuuttavasti. Kuten on todettu, Jeesuksen harjoittama säälimätön nimittely noudattaa sitä uskonnollista keskustelukulttuuria, jonka keskellä hän eli.²³⁶ Vaikka hän myöntää fariseusten uskonnollisen auktoriteetin ja kehottaa kuuntelemaan heitä, se ei ole este rajulle kritiikille. Oikeastaan voisi olettaa, että fariseukset ja kirjanoppineet saavat ankaran tuomion juuri siksi, että he olivat usein niin lähellä totuutta.²³⁷ Koska he kuitenkin vastustivat monia Jeesuksen keskeisiä opetuksia, törmäys oli väistämätön.²³⁸

Jeesus moittii kirjanoppineita ja fariseuksia taivasten valtakunnan piilottamisesta, sillä he saattoivat itsensä ja lähimmäisensä turmioon käyttäen väärin korkeaa uskonnollista statustaan.²³⁹ He

226 Jer. 12:7, 22:5, 26:6.

227 Ps. 118:25–26.

228 Luuk. 19:39.

229 Ex-farisealainen Paavali kuitenkin odotti hartaasti tällaista päivää: Room. 10:1, 11:25–26.

230 Thurén 2005, 296. Ks. myös Fil. 2:10–11.

231 Matt. 23:13, 15, 33, 36.

232 Matt. 23:13, 15, 23, 28, 30–35.

233 Matt. 23:13, 25.

234 Matt. 23:23–24.

235 Matt. 23:16–22, 30–31.

236 Johnson 1989, 429.

237 Frankfurter 2005, 142; Hagner 1995, 672; Violence in the New Testament 2005, 4–5. Ks. myös Matt. 10:36.

238 Hagner 1995, 672.

239 Vrt. Matt. 15:14.

keskittyivät ylopeilemään omalla oppineisuudellaan ja pönkittämään auktoriteettiaan, kun heidän olisi pitänyt etsiä oppineisuudessaan yhteyttä Jumalaan ja auktoriteetillaan auttaa siihen myös muita! Jeesus opettikin vuorisaarnassaan: ”Ellette noudata Jumalan tahtoa paljon paremmin kuin lainopettajat ja fariseukset, te ette pääse taivasten valtakuntaan.”²⁴⁰ Hän myös selitti sanomaansa: lain noudattamiseen ei riitä yksittäisten pykäliden tuntemus, vaan tarvitaan täydellistä rakkautta.²⁴¹ Kirjanoppineet tunsivat sääntönsä, mutta eivät taivasten kuningaskuntaa.

Vuorisaarnassa Jeesus kielsi kuulijoitaan purkamasta vihaa veljiinsä ja tuomitsemasta näitä. Miksi hän sitten itse käyttää niin vihaista ja tuomitsevaa kieltä? Kysymys vaatii Matteuksen logiikan lähempää tarkastelua. Jeesus opetti: ”joka sanoo veljelleen, ’Sinä hullu!’, on ansainnut helvetin tulen.” Kuka on tuo veli? Matteuksen 12. luvussa Jeesus pohtii samaa kysymystä ääneen, ja päätyy vastaukseen: ”Jokainen, joka tekee minun taivaallisen Isäni tahdon, on minun veljeni ja sisareni ja äitini.”²⁴² Kirjanoppineet ja fariseukset eivät Jeesuksen mielestä noudattaneet Isän tahtoa. Näin he olivat menettäneet veljen aseman ja ansainneet pilkkanimensä ja tuomionsa.²⁴³

Jeesuksen ankarat sanat farisealaisten lähetystyötä kohtaan kuvastavat myös Matteuksen aikaisen varhaisen kristillisyyden kilpailuasetelmaa farisealaistuvan synagogan kanssa.²⁴⁴ Molemmat katsoivat edustavansa oikeaa juutalaisuutta, ja kilpailu käännyttämisestä oli kova.²⁴⁵ Mutta miksi farisealaisuuteen kääntyneistä tuli ”kaksi kertaa enemmän” helvetin lapsia kuin alkuperäisistä fariseuksista? Tällaista liioittelevaa retoriikkaa ei pidä ottaa kirjaimellisesti, mutta lausumassa voi nähdä viittauksen siihen, että käännyttämisestä tulee usein kiivaampia uuden uskon edustajia kuin alkuperäiset ovat.²⁴⁶

Vannomista koskevilla esimerkeillään Jeesus kumoo kirjanoppineiden rikkiviisaan saivartelun. Hän osoittaa, että puhe temppeleistä, alttarista tai taivaasta on kiertoilmauksista huolimatta puhetta Jumalasta. Hän osoittaa, että vannominen taivaan tai temppelein kautta on vannomista Jumalan valtaistuimen tai Jumalan nimen asuinsijan kautta, eikä Jumalan pyhyttä voi pilkkoa inhimillisiä tarkoituksia varten.²⁴⁷ Jeesus ei ollut tämän ajatuksen kanssa yksin, ja kuvatunkaltainen jaottelu

240 Matt. 5:20.

241 Matt. 5:48, 22:37–40.

242 Matt. 12:50.

243 Thurén pohtii vuorisaarnan opetusta ja päätyy toteamaan: ”Jumalan mies saa Jumalan nimissä ja vakain tuumin lausua kansalle semmoista, mitä veli ei saa edes sivumennen tokaista veljelleen.” Thurén 2005, 90.

244 Hagner 1995, 673; Thurén 2005, 288.

245 Thurén 2005, 288. Vrt. Room. 2:17–29; Ilm. 2:9, 3:9.

246 Hagner 1995, 669; Nikolainen 1983, 183; Thurén 2005, 288.

247 Ks. 5. Moos. 12:5; 1. Kun. 8:29; Jes. 66:1.

onkin sittemmin saanut väistyä juutalaisesta ajattelusta.²⁴⁸

Jeesus ei anna kirjanoppineille ja fariseuksille kiitosta siitä, että he maksoivat kymmenykset mintusta, tillistä ja kuminasta. Hänen mukaansa heidän tunnollisuutensa on vain suuren paatumuksen verho: he ovat tunnollisia pienissä asioissa suurten kustannuksella. He ovat unohtaneet lain raskaimmat käskyt: tuomion, armon ja uskon!

Lain käskyjen jaottelu kevyempiin ja raskaampiin oli fariseusten omaa kielenkäyttöä.²⁴⁹ Jeesuksen määrittely lain painavimmista käskyistä muistuttaa Vanhan testamentin profeettojen julistusta: Oikeudenmukaisuuden, armon ja uskollisuuden käskyt ovat Vanhan testamentin sydänääniä.²⁵⁰ ”Näitä pitää noudattaa”, Jeesus sanoo, ”eikä noitakaan unohtaa”. Tässä kommentissa voi aavistaa sarkasmia: ”Keskittykää vain tillinlehvien laskemiseen, kunhan samalla kaikin voimin rakastatte Jumalaa ja lähimmäistänne!”²⁵¹

Jeesuksen mukaan kirjanoppineiden ja fariseusten kasuistinen, saivarteleva laintulkinta vaikuttaa ennemminkin todellista lainkuuliaisuutta vastaan kuin sen puolesta.²⁵² Jeesus tiivistää kritiikkinsä vertauksen muotoon: kirjanoppineet ja fariselaiset siivilöivät hyttysen, mutta nielaisevat kamelin. Sanonta kamelin nielemisestä ja hyttysen siivilöimisestä saattoi olla jo valmiina aramean kielessä, missä hyttystä²⁵³ ja kamelia²⁵⁴ merkitsevät sanat kuulostavat samalta.²⁵⁵ Joka tapauksessa kielikuva näiden eläinten siivilöimisestä ja nielemisestä sopii erinomaisesti kuvaamaan lain pienimpien käskyjen pitämistä ja suurimpien rikkomista: Tooran luettelemista saastaisista eläimistä kamelit olivat suurimpia ja hyönteiset pienimpiä.²⁵⁶

Thurén näkee Jeesuksen suurissa sanoissa huumoria: ”Kamelin nielaiseminen mahtaa olla yhtä harvinaista kuin sen kulku läpi neulansilmän (19:23). Mutta ihminen, jonka silmästä töröttää hirsi (7:3-5), ei huomanne sylkäistä pois lusikkaan osunutta kamelia. Meidän herramme retoriikkaa ei tule kuunnella vallan tosikkona.”²⁵⁷ Kuitenkin hän pitää Jeesuksen sanomaa yhä

248 Mishnan traktaatissa *Nedarim* (1:1-3) todetaan, etteivät kiertoilmaukset vaikuta valan sitovuuteen: The Mishnah, 264.

249 Thurén 2005, 289.

250 Hagner 1995, 670. Ks. myös Jes. 1:17; Jer. 22:3; Miika 6:8; Hab. 2:4; Sak. 7:9–10.

251 Hagner 1995, 670.

252 Albright & Mann 1971, 279; Nikolainen 1983, 183.

253 *qalmā* tai jossain jopa muodossa *qamlā*.

254 *gamlā*.

255 Hagner 1995, 670–671.

256 5. Moos. 14: 7, 19.

257 Thurén 1995, 290.

vakavastiotettavana: ”Sille ei mahtane mitään, että ongelmallisiksi koetuista pikkuasioista käydyt kiistat vetävät myös kristikunnassa monesti huomion pois selkeistä, kaikkien hyväksymistä, kaikkein tärkeimmistä pääasioista. Sitä, mitä pidetään itsestään selvänä, ei kannata pohtia – eikä sitä sitten aina muistutakaan.”²⁵⁸

Jeesuksen mukaan kirjanoppineiden ja fariseusten elämä ei ollut puhdasta. Hän vertaa heitä astioihin, jotka ovat ulkoa puhtaita, mutta sisältä saastaisia. Itse he väittivät toista: he ajattelivat olevansa jumalanpalveluksessa käytettäviä astioita, joiden sisältö on Herralle pyhitetty. Tätä käsitystä he eivät myöskään pelänneet lausua ääneen liturgisissa yhteyksissä.²⁵⁹

Jeesus lausui toisenlaisen käsityksen ihmisen sisimmästä: ”Sydämeistä lähtevät pahat ajatukset, murhat, aviorikokset, siveettömyys, varkaudet, väärät todistukset ja herjaukset. Nämä ne ihmisen saastuttavat, ei se, että syö pesemättömin käsin.”²⁶⁰ Hänen mukaansa ulkonaisesti puhtaat fariseukset olivat sisäpuolelta täynnä riistoa ja hillittömyyttä. Heidän sisällään riehuivat himot ja voimat, joita he eivät edes halunneet hillitä, koska eivät tunnustaneet niiden valtaa.

Jeesus kehottaa oman syntisyytensä suhteen sokeita fariseuksia puhdistamaan ensin sisimpänsä, jotta he saavuttaisivat myös oikean rituaalisen puhtauden ja olisivat kelpollisia jumalanpalveluksen astioita. Johannes oli aikanaan suhtautunut samansuuntaisesti fariseuksiin ja saddukeuksiin, jotka olivat halunneet tulla hänen kastettavikseen: hän kovin sanoin kieltäytyi antamasta heille kastetta ulkonaisena puhtauden merkinä, koska he olivat sisäisesti saastaisia. Johannes kastoi niitä, jotka tunnustivat syntinsä.²⁶¹

Mitä tarkkaan ottaen merkitsee astian puhdistaminen ensin sisältä, sitten ulkoa? Valaiseva esimerkki löytyy Matteuksen evankeliumin 9. luvusta. Kun Jeesuksen eteen tuotiin halvaantunut mies, hän ensin julisti tälle syntien anteeksiantamuksen. Kirjanoppineet pitivät näitä Jeesuksen sanoja herjauksena, mutta jumalallisen valtansa todisteena Jeesus palautti halvaantuneen miehen liikuntakyvyn.²⁶² Puhumalla sisäisestä saastaisuudesta Jeesus haluaa halvaannuttaa sokean farisealaisen niin, että tämä tarvitsisi Jeesuksen julistamaa syntien anteeksiantamusta.

Jeesus jatkaa ulkonaisen hurskauden ja sisäisen saastaisuuden teeman käsittelyä pistävän

258 Thurén 1995, 289.

259 Thurén 2005, 290. Ks. myös Luuk. 18:11.

260 Matt. 15:19–20.

261 Matt. 3:6–10.

262 Matt. 9:2–7.

kalmanhajuisella kielikuvalla kalkituista haudoista. Kun hän ensin on todennut kirjanoppineiden ja farisealaisten sisäisen saastaisuuden ja kehottanut heitä luopumaan siitä, on syytä vielä voivotella heidän paatuneisuuttaan. Tämä tapahtuu Vanhan testamentin kielellä: Hesekielin kirjassa muurin valkaisuinen kalkilla on kuva siitä, kuinka väärät profeetat siunaavat kansan jumalattomuuden.²⁶³ Tässä Jeesus kuvaa, kuinka siunatulta kirjanoppineiden ja fariseusten jumalattomuus näytti: he olivat hautojen tavoin ulkoa loistavaa katseltavaa ja loistivat ihmisille vanhurskaina. Jeesuksen mukaan he olivat sisältä täynnä kuolemaa, omaa lakiviisauttaan, joka oli korvannut Jumalan tahdon etsimisen.

Hautavertaus saa Jeesuksen lyömään uutta naulaa vastustajiensa arkkuun: he suhtautuvat Jumalan miehiin kaksinaismoralistisesti. Jeesuksen aikalaiset kyllä ylistivät profeettoja, mutta vasta kun he olivat kuolleet ja heidän äänensä oli vaiennut. Jeesus kuvaa, kuinka hänen vastustajansa yrittivät muistorituaaleissaan asettaa itsensä muinaisten profeettojen kuulijoiksi ja tekeytyä näiden ystäviksi. Jeesuksen mukaan he eivät kuitenkaan tee tätä rehellisesti: jos he todella olisivat vihanneet isiensä tekoja, he eivät olisi edes tunnustautuneet heidän pojikseen.²⁶⁴ Hän pyrkii murtamaan heidän käsityksensä itsestään profeettojen ystävinä: koska he sanoivat profeettojen murhaajia isikseen, he todistivat olevansa kyykäärmeiden sikiöitä. Sarkastisesti Jeesus kehottaa heitä täyttämään synnin mittaa yhdessä isiensä kanssa. Hänen sanojensa taustalla kaikuu saarna, jota Jesaja oli julistanut tottelemattomalle kansalle: Kun Herran vihan mitta täyttyy, hän maksaa sekä isien että poikien palkan samalla kertaa.²⁶⁵

Niin kuin Jesajan murhaajat, myös heidän poikansa ovat ansainneet Gehennan tuomion: nälän, janon, häpeän, tuskan, valituksen ja kuoleman, Herran vihan tulen.²⁶⁶ Tämän pelottavan tuomion Jeesus julistaa Jesajan tavoin retorisen kysymyksen muodossa: kuinka voisitte paeta?²⁶⁷

Jeesus ennustaa, kuinka kirjanoppineet ja fariseukset tulevat jatkamaan isiensä työtä ja ansaitsemaan samaa palkkaa heidän kanssaan: vainoamalla julistajia, joita hän lähettää. Sanoilla ”siksi katsokaa” hän näyttää viittaavan kirjoitukseen, jonka kirjanoppineet tunsivat. Vertailu Luukkaan evankeliumiin paljastaa, että Jeesuksen ennustus vainosta tukeutuu meille

263 Hes. 13:10–16.

264 Vrt. Matt. 10:35.

265 Jes. 65:1–7.

266 Jes. 65:5, 13–15. Juutalaisen perimätiedon mukaan kuningas Manasse sahautti Jesajan kahtia: The Old Testament Pseudepigrapha, 163.

267 Jes. 10:3.

tuntemattomaksi jääneeseen viisaukirjallisuuteen.²⁶⁸

Jeesuksen ennustamien vainojen – jotka Matteuksen aikana olivat jo todellisuutta – myötä hänen sukupolvensa päälle tuli kaikkien vanhurskaiden veri: He saivat jakaa yhteisen syyllisyyden Kainin, Sakarjan murhaajien ja muiden pyhien verta vuodattaneiden kanssa. Koska Raamattu kertoo toisaalla Sakarjasta, Jojadan pojasta, joka kivitettiin temppelin esipihalla,²⁶⁹ ja toisaalla profeetta Sakarjasta, Berekjan pojasta,²⁷⁰ on epäselvää, keneen Sakarjaan Jeesus viittaa.²⁷¹ Vaikka Matteuksen mukaan Jeesus puhuu Barakjan pojasta, Jojadan poikaa pidetään luontevampana vaihtoehtona: toinen aikakirja sijoittuu juutalaisen Raamatun viimeiseksi kirjaksi, jolloin sen lopussa tehty Sakarjan murha on osuva vastinpari Raamatun alussa tapahtuneelle Abelin murhalle.

Jeesuksen sanoma, jota hän jakeessa 36 painottaa *amen*-sanalla, on joka tapauksessa selvä: hänen sukupolvensa vetää päälleen vastuun kaikista pyhien murhista, ensimmäisestä viimeiseen. Matteuksen evankeliumissa kuvataan myöhemmin, kuinka kansa haluaa ottaa vastuun myös Jeesuksen kuolemasta. He käyttävät samanlaista vanhatestamentillista ilmaisua verivelasta kuin Jeesus tässä käyttää: ”Hänen verensä tulkoon meidän päällemme ja lastemme päälle!”²⁷²

Jeesuksen ennustukset vainoista olivat kovaa luettavaa Matteuksen kuulijoille. Evankelista halusi viestiä heille, ettei taivasten kuningaskunnan osallisuus tarkoita välitöntä riemuvoittoa eikä kunnian laakereilla loikoilua, vaan vihaa, vainoa ja kuolemaa Jeesuksen ja evankeliumin tähden.²⁷³ Tämä oli Matteuksen aikana tuttu asia, mutta kristittyjä oli tarpeen lohduttaa tiedolla, että Jeesus oli ennustanut vaikeita aikoja.²⁷⁴

Jeesuksen loppuvalitus noudattaa Vanhasta testamentista tuttua kolmiportaista kaavaa, jonka hän oikeastaan toistaa kaksi kertaa. Kaavaan kuuluu soimaus, joka valittaa viiltävästi tapahtunutta tai tulevaa vääryyttä, uhkaus, joka ilmoittaa tulevan rangaistuksen sekä loppuvahvistus, joka allekirjoittaa tuomion. Havainnollistan kaavaa taulukolla, jonka olen lainannut Joachim Gnilkalta.²⁷⁵

268 Thurén 2005, 292; Luuk. 11:49

269 2. Aik. 24:21.

270 Sak. 1:1.

271 Hagner käsittelee monipuolisesti kysymystä Sakarjan henkilöllisyydestä. Hagner 1995, 676–677.

272 Matt. 27:25.

273 Ks. myös Matt. 10:16–39, 16:24–28, 20:23, 24:9, 21.

274 Hagner 1995, 678.

275 Gnilka 1988, 296–297.

	1. Kun. 2:3–4	Matt. 23:34–36	Matt. 23:37–39
soimaus	Eikö Israelissa muka ole Jumalaa, kun teidän pitää käydä kuulemassa Ekronin Jumalaa Baal-Seubia?	Katso, minä lähetän luoksenne profeettoja, -- Te tapatte, ruoskitte ja ristiinnaulitsette heitä --	Jerusalem, Jerusalem, sinä tapat profeetat ja kivität ne, jotka on lähetetty sinun luoksesi --
uhkaus	Herra sanoo kuninkaalle näin: ”Vuoteelta, jolle olet asettunut, et enää nouse,	Te tulette syypäiksi kaikkeen viattomaan vereen --	Kuulkaa siis: teidän temppelinne on jäävä asujaansa vaille.
vahvistus	sillä sinä olet kuoleman oma.”	Totisesti, tämä sukupolvi joutuu vielä vastaamaan tästä kaikesta!	Sillä minä sanon teille, että te ette minua tästedes näe ennen kuin sanotte: --

Jeesuksen puhe siipien suojaan kokoamisesta on Vanhasta testamentista tuttu kuva Jumalan huolenpidosta.²⁷⁶ Hän soimaa Jerusalemin asukkaita tämän huolenpidon torjumisesta ja selittää tällä kaupungin synkkiä tulevaisuudennäkymiä. Jeesuksen puhe autioksi jäävästä talosta liittyy myös seuraavan, 24. luvun alkuun, missä hän ennustaa temppelein hävityksen. Thurén kirjoittaa, kuinka Jeesuksen lähettiläiden, alkuseurakunnan johtajien, teloitus (62) oli käynnistämässä Jerusalemin tuhoon johtavaa sotaa (66). Matteuksen aikana temppelein tuho oli jo todellisuutta.²⁷⁷

Puheensa lopuksi Jeesus lausuu jäähyväissanat: ”Ette suinkaan näe minua, ennen kuin sanotte: Siunattu, joka tulee herran nimessä!” Matteuksen evankeliumi saavuttaa tässä kerronnallisen kääntein: Seuraavissa luvuissa hän ei enää saarnaa julkisesti, vaan lausuu viimeisiä opetuksia seuraajilleen ja seisoo vaiteliaana²⁷⁸ niiden edessä, jotka tuomitsevat ja nimittelevät häntä.

3.6 Tehkää heidät opetuslapsikseni ja opettakaa heitä (Matt. 28:18–20)

Esitutkinta:

Päätössanojen retorinen tehtävä on kerrata pääsanoma ja johdattaa eteenpäin.²⁷⁹ Matteuksen

²⁷⁶ Ks. Ruut 2:12; Ps. 17:8, 36:7, 57:1, 61:4, 63:7; Jes. 31:5

²⁷⁷ Thurén 2005, 292.

²⁷⁸ Matt. 26:63, 27:14.

²⁷⁹ Kennedy 1984, 62

evankeliumi päättyy kertomukseen Jeesuksen ja apostolien kohtaamisesta, joka tunnetaan myös lähetyskäsken tai kaste- ja opetuskäskyn nimellä. Tällä lyhyellä kohtaamisella on erityinen painoarvo: se on ainoa Matteuksen tallentama varsinainen opetuspuhe ylösnousseelta Jeesukselta. Hän jättää oppilailleen viimeisen tahtonsa, ikään kuin testamentin, jonka hän on jo kuolemallaan vahvistanut.²⁸⁰ Kristinuskossa Jeesuksen ylösnousemuksella on ratkaiseva merkitys: ilman sitä kaikki saarna ja usko jää turhaksi.²⁸¹ Siksi myös ylösnousseen sanat ovat avainasemassa, kun luetaan Matteuksen evankeliumia. Nikolainen kirjoittaa: ”Matteuksen evankeliumi avautuu lopustansa.”²⁸²

Jeesuksen päätössanoissa tulevat esiin vallan ja opettamisen teemat, jotka painottuvat Matteuksen evankeliumissa.²⁸³ Näiden sanojen merkitystä ”uutena testamentina” alleviivaa myös se, että Matteuksen evankeliumin päätös on muotoilultaan hyvin lähellä juutalaisittain järjestetyn Raamatun päätössanoja: ”Näin sanoo Kyyros, Persian kuningas: Herra, taivaan Jumala, on antanut minulle kaikki maan valtakunnat. Hän on nyt käsenyt minun rakentaa itselleen temppelin Juudan Jerusalemiin. Kaikkien teidän, jotka kuulutte hänen kansaansa, tulee lähteä sinne. Olkoon Herra, teidän Jumalanne, teidän kanssanne!”²⁸⁴

Todistusaineisto Matt. 28:18-20:

18. Jeesus tuli heidän luokseen ja puhui heille sanoen: Minulle on annettu kaikki valta taivaassa ja maan päällä. 19. Menkää siis tekemään kaikki pakanat oppilaikseni, kastaen heitä isän ja pojan ja pyhän hengen nimeen, 20. opettaen heitä seuraamaan kaikkea mitä käskin teille, ja katso: minä olen teidän kanssanne kaikki päivät ajan päätökseen saakka.

Syyttäjän puheenvuoro:

Jeesus-liike oli ajautunut tuhoisaan kriisiin. Sen keskushahmo oli kuollut häpeällisesti ja hänen seuraajansa olivat joutuneet tuuliajolle. Jeesus oli saavuttanut oppilaidensa keskellä kyseenalaistamattoman valta-aseman, jonka murtuminen aiheutti rajuja reaktioita: kuvaavaa on, että Jeesuksen vangitsemisen jälkeen hänen uskollisin oppilaansa irtisanoutui Jeesus-liikkeestä jyrkin

280 Vrt. Hepr. 9:15–17.

281 1. Kor. 15:14.

282 Nikolainen 1983, 13. Monet ovat Nikolaisen kanssa samaa mieltä: Hagner 1995, 881. Ks. myös Thurén 2005, 27.

283 Hagner 1995, 881.

284 2. Aik. 36:23.

sanakääntein ja Jeesuksen toiminnan viranomaisille paljastanut liikkeen jäsen ajautui itsemurhaan.²⁸⁵

Tyypillinen reaktio traumaattiseen tapahtumaan on kieltäminen.²⁸⁶ Jeesuksen kuoleman yhteydessä reaktio näyttää tieteen näkökulmasta saaneen joukkopsykoosin piirteitä, koska monet uskoivat – ja uskovat yhä – Jeesuksen nousseen kuolleista.²⁸⁷ Ylösnoussut Jeesus on saavuttanut institutionaalisen aseman, jonka johdosta häntä voidaan käsitellä oikeushenkilön tavoin. Vaikka ylösnoussut Jeesus ei täytä luonnollisen henkilön kriteereitä, ristiinnaulitun luonnollisen ja ylösnoussut Jeesuksen välillä voidaan nähdä kausaalinen yhteys, ja edellämainitut on tässä käsittelyssä rinnastettu toisiinsa.

Ylösnoussut Jeesuksen sanoma koskee hänen valta-asemansa palautumista entistä vahvempana, suorastaan totaalisenä: Kaikki valta kuuluu hänelle. Aiemmin Jeesus on jopa yrittänyt sulkea vierasmaalaisia pelastuksen ulkopuolelle hengellistä väkivaltaa kaihtamatta,²⁸⁸ mutta nyt kaikki kansat tulee käännättää hänen oppilaikseen. Tätä käännätystehtävää on historian saatossa pidetty perusteena jopa sodille ja kansanmurhille.

Käännetyille tulee opettaa kaikki Jeesuksen käskyt. Tätä tehtävää varten Matteus kirjoitti evankeliuminsa: se on oppikirja, johon on kaikkia kastettuja varten koottu Jeesuksen opetukset.²⁸⁹ Sen voisi sanoa olevan kontrollin väline: Matteuksen ilosanoma päättyy ylösnoussut Jeesuksen muistutukseen omista käskyistään ja kehotuksesta kaikkien ihmisten saattamisesta näiden käskyjen piiriin. Ylösnoussut Jeesus myös sanoo olevansa oppilaidensa kanssa joka päivä maailman loppuun asti, minkä voi myös nähdä viestinä kaikkialle ulottuvasta kontrollista.

Kokonaisuutena arvioiden Matt. 28:18–20:ssä esiintyy hengellisen väkivallan piirteistä

285 Matt. 26:33, 74, 27:5.

286 Veikko Tähkä kirjoittaa: ”Odottamattomissa ja järkyttävissä tilanteissa nähdään, miten tavallisissa oloissa lujasti realiteetissa kiinni olevat yksilöt saattavat tilapäisesti turvautua kieltämisen mekanismiin saadakseen aikaa vähitellen toipua tilanteesta, joka äkillisyydellään ja lopullisuudellaan lamauttaa egon kypsemät ja aikuisemmat tavat hallita sitä. Siten nähdään esimerkiksi, miten onnettomuuksissa surmansa saaneiden omaiset usein kieltäytyvät uskomasta tapahtunutta.” Tähkä 1972, 28.

287 Tähkä jatkaa: ”Koska kieltämismekanismiin runsas käyttäminen aina merkitsee myös häiriintynyttä todellisuuden tajua, sen laaja-alainen esiintyminen aikuisella ihmisellä merkitsee yleensä vaikeanasteista psyykkistä häiriötä. Kliinisessä käytännössä nähdään runsaasti kieltämismekanismia nimenomaan psykooseissa, erityisesti maanisissa ja hypomaanisissa tiloissa.” Tähkä 1972, 28.

288 Matt. 15:26.

289 Thurén 2005, 14, 27, 352–354.

kontrollointia²⁹⁰ sekä opetusta käännättämiseen²⁹¹ ja kontrollointiin²⁹².

Puolustuksen puheenvuoro:

Uskonnollisesti motivoituneen yhteisöllisen väkivallan uhrina kuollut Jeesus ei jättänyt omiaan, vaan nousi pian kuolleista. Galilean vuorella hän tulee lähimpien oppilaidensa luokse. Yhdelletoista apostolille on kerrottu hänen nousseen kuolleista, mutta vielä hänet nähdessään jotkut epäilevät.²⁹³ Jeesus ei kuitenkaan lausu nuhteen sanoja, vaan jotain suurempaa.

Matteuksen evankeliumi on kertomus siitä, kuinka Ihmisen poika täyttää kirjoitukset.²⁹⁴ Lopussa köyden säikeet solmiutuvat yhteen, ja Jeesus ilmoittaa, että Danielin näky Ihmisen Pojasta on täyttynyt: ”Näin, miten taivaan pilvien keskellä tuli eräs, näöltään kuin ihminen. Hän saapui Ikiaikaisen luo. Hänet saatettiin Ikiaikaisen eteen, ja hänelle annettiin valta, kunnia ja kuninkuus, kaikkien kansojen, kansakuntien ja kielten tuli palvella häntä. Hänen valtansa on ikuinen valta, joka ei katoa, ja hänen kuninkuutensa ei koskaan häviä.”²⁹⁵ Jo aiemmin Jeesus on puhunut jumalallisesta vallastaan, mutta nyt Isä on sinetöinyt hänen valtakirjansa lopullisesti herättämällä hänet kuolleista.²⁹⁶

Jeesuksen valta-asemasta seuraa tehtävänanto: apostolien tulee tehdä kaikista kansoista hänen oppilaitaan. Edellä siteeratussa Danielin kirjoituksessa mainitaankin, että kaikkien kansojen, kansakuntien ja kielten tulee palvella Ihmisen Poikaa. Jeesus antaa oppilailleen valtuutuksen palvella hänen valtakuntaansa ja toimia Isän, Pojan ja Pyhän Hengen nimissä. Hän antaa heille auktoriteettinsa ja kunnioitusta herättävän vastuun.²⁹⁷ Heidän tehtävänä on käännättää kaikki kansat. Nikolainen kirjoittaa Jeesuksen valtakunnan olemuksesta: ”Maailmanhallitsija ei tahdo tehdä ihmisiä, mihin kansallisuuteen he kuuluvatkin, alamaisikseen vaan opetuslapsikseen. Matteuksen propagoima kirkko on opetuslasten kirkko, jossa kaikki ovat samassa asemassa, Jeesuksen, ainoan Opettajan oppilaita.”²⁹⁸

290 Matt. 28:20.

291 Matt. 28:19.

292 Matt. 28:20.

293 Matt. 28:10, 17.

294 Kirjoitusten täyttymisestä ks. esim. Matt. 26:24, 31, 54, 56.

295 Dan. 7:13–14.

296 Matt. 9:6, 11:27.

297 Hagner 1995, 889. Nikolainen 1983, 13.

298 Nikolainen 1983, 231.

Oppilaaksi tekemisen tehtävään Jeesus liittää kaksi toimintaohjetta, joista ensimmäinen koskee kastamista. Matteus on ainoa evankelista, joka mainitsee kastekäskyn, mutta varhaisessa kirkossa kaste näyttää itsestään selvästi kuuluneen kristitylle.²⁹⁹ Toinen toimintaohje koskee Jumalan tahdon opettamista: apostolien tehtävänä on välittää eteenpäin se oppi, jonka he ovat Jeesukselta saaneet. Tämä ajatus on tullut aiemmin esiin jo vuorisäärnassa,³⁰⁰ ja nyt se toistuu Matteuksen loppuhuipennuksessa. Aiemmin Jeesuksen ja apostolien missio on kohdistunut Israelin kadonneisiin lampaisiin, mutta nyt on aika ylittää kansojen rajat.³⁰¹

Viimeiseen käskyynsä Jeesus liittää lupauksen olla oppilaidensa kanssa aikojen loppuun asti. Hän vahvistaa Matteuksen evankeliumin alussa mainitun profeetallisen ennustuksen: ”Katso, neitsyt tulee raskaaksi ja synnyttää pojan, ja hänelle annetaan nimeksi Immanuel – se merkitsee: Jumala on meidän kanssamme.”³⁰² Jo vanhan testamentin aikana Jumala lupasi olla omiensa kanssa,³⁰³ ja Jeesus liittää tämän lupauksen omaan persoonaansa Matteuksen evankeliumissa.³⁰⁴ Jeesuksen lupaus ulottuu aikojen loppuun saakka – lopun ajat korostuvat Matteuksen evankeliumissa loppuun saakka.³⁰⁵ Tämän Ylösnousseelta saadun lupauksen ja siihen liittyvän tehtävän Matteus halusi välittää eteenpäin.

3.7 Yhteenveto

Tuomarin puheenvuoro:

Syyttäjän esittämä näyttö on laaja ja pitävä: Matteuksen kuvaaman Jeesuksen toiminta ja hänen opetuksensa täyttävät kaikki johdannon määritelmässä luetellut hengellisen väkivallan tunnusmerkit. Hän paimensi laumaansa pelottelun,³⁰⁶ käännyttämisen,³⁰⁷ syyllistämisen,³⁰⁸

299 Hagner 1995, 887; Nikolainen 1983, 232. Tässä ainutlaatuisesti esiintyvän ja kristikunnalle niin rakkaan ilmaisun ”Isän ja Pojan ja Pyhän Hengen nimeen” on arveltu olevan muunnos alkuperäisemmästä versiosta ”minun nimeeni”, joka tuntuisi sopivan paremmin yhteen ympäröivän tekstin kanssa. Vaikka Matteuksen evankeliumissa on muutenkin kolminaisuusopin siemeniä, opillisista syistä kolminaisuuden mainitseminen on kuitenkin ollut tässä yhteydessä ilmeisen tarpeellista. Tätä tarvetta on selitetty erityisesti pakanalähetyksen näkökulmalla, joka on vaatinut perusteellisempaa teologiaa kuin valmiiksi Raamattua tuntevien juutalaisten evankeliointi: Hagner 1995, 887–888; Thurén 2005, 350–352. Toisaalla Uuden testamentin kirjoituksissa puhutaan kasteesta Jeesuksen nimeen: Apt. 2:38, 8:16, 10:48, 19:5; Room. 6:3; Gal. 3:27.

300 Matt. 5:13–20.

301 Matt. 10:5–6, 15:24.

302 Matt. 1:23, vrt. Jes. 7:14.

303 1. Moos. 28:15; 2. Moos. 3:12; Joos. 1:5, 9; Jes. 41:10; Hagg. 1:13.

304 Matt. 10:40, 18:5, 20.

305 Lopun ajat korostuvat erityisesti luvuissa 13, 24 ja 25.

306 Matt. 12:31–32, 36–37, 45, 16:25–27, 18:3, 6, 8–9, 25, 23:13, 15, 33, 36.

307 Matt. 12:41–42, 18:3, 28:19.

308 Matt. 12:34, 39, 41–42, 23:13, 15, 23, 28, 30–35.

eristämisen³⁰⁹ ja kontrolloinnin³¹⁰ keinoin. Suunsa sauvalla hän murskasi monien elämäntavan,³¹¹ elämäkatsomuksen³¹² ja mielipiteen³¹³.

Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen mukaan ketään ei kuitenkaan saa pitää syyllisenä rikokseen eikä rangaista sellaisen teon perusteella, jota ei tekohetkellä ole laissa säädetty rangaistavaksi. Siksi Jeesus jää tällä kertaa tuomitsematta. Syyttäjän esittämä näyttö jättää kuitenkin pohdinnan aihetta kirkolle, joka pitää Jeesuksen toimintaa toisaalta suvereenina, toisaalta esikuvallisena.

309 Matt. 15:23, 24, 26, 18:17–18.

310 Matt. 18:8–9, 18:15–17, 28:20.

311 Matt. 16:24–25, 18:8–9, 23:13, 25.

312 Matt. 16:23, 18:3, 23:23–24.

313 Matt. 16:23, 23:16–22, 30–31.

4 Johtopäätökset

Tässä tutkielmassa olen selvittänyt, täyttääkö Matteuksen kuvaaman Jeesuksen toiminta evankelisluterilaisen kirkon julkaisemassa määritelmässä luetellut hengellisen väkivallan tunnusmerkit. Edellisen luvun lopussa esitelty vastaus on yksiselitteisen myöntävä: Jeesus pelotteli, syyllisti, käännutti, eristi ja kontrolloi sekä pyrki usein murtamaan toisen ihmisen elämäkatsomuksen, elämäntavan ja mielipiteen.

Rajulla retoriikallaan Jeesus liittyi oman aikansa uskonnolliseen polemiikkiin.³¹⁴ Tuossa kulttuuripiirissä samanlaista kieltä käyttivät muutkin, mutta meidän yhteiskunnassamme yhtä kiihvasta sanailua ei yleisesti esiinny. Millaista retoriikkaa meidän aikamme uskonnollisessa polemiikissa sitten käytetään?

Yksi huomionarvoinen vastaus löytyy Janne Kivivuoren kirjasta *Psykokirkko*, joka kertoo psykokulttuurisen retoriikan valtaannoususta. Kirja havainnoi sosiologian näkökulmasta, kuinka suomalaiseen uskonnolliseen todellisuuteen on viime vuosikymmeninä hiipinyt psykologisoiva ja psykodynaaminen todellisuuden hahmottamisen ja sanoittamisen tapa. Uskonnollista kieltä on modernisoitu tiedevaikutteisten puhetapojen avulla. Lisäksi kirkon opin mukauttamista modernin yksilökeskeisen yhteiskunnan jäsenten tarpeisiin on voitu perustella ”tieteen” avulla.³¹⁵

Wittgenstein kirjoitti, kuinka kielenkäytön maailma on elävä: uusia kielipelejä syntyy, toiset vanhenevat ja unohdetaan.³¹⁶ Teologisen argumentoinnin äärimuotoja on kansankielessä totuttu nimittämään Raamatulla päähän lyömiseksi, mutta Kivivuoren mukaan nykyään vähintään yhtä suosittua kirkollisessa keskustelussa on Freudilla päähän lyöminen, vastapuolen patologisointi psykologisen ja psykodynaamisen kielenkäytön keinoin. Tämä kertoo siitä, kuinka kriisiytyneen Raamatulla perustellun normatiivisuuden tilalle on uudenlaisen sosiaalisen sääntelyn ja kielen avulla viritetty uudenlainen normatiivisuus.³¹⁷

Uudesta normatiivisuudesta Kivivuori käyttää nimeä pseudojälkinormatiivisuus. Etuliite ”pseudo-” kuvaa, kuinka psykokulttuurinen retoriikka on kaatavinaan inhimillisestä todellisuudesta turhat raja-

314 Johnson 1989, 429; Lampe 2010, 225.

315 Kivivuori 1999, 14. Ojanen on todennut: ”Yksilökeskeinen kulttuuri on saanut omat pappinsa: psykologit.” Ojanen 2007, 245.

316 Wittgenstein 1981, 36.

317 Kivivuori 1999, 16–17.

aidat samalla kun se pystyttää uusia.³¹⁸ Pseudojälkinormatiivinen uskonto ymmärtää normipoikkeamia joko psykologisoiden tai medikalisoitujen, mutta pystyttää vanhan normatiivisuuden tilalle uuden, terveyteen ja aitouteen nojaavan normaliteetin.³¹⁹ Siihen liittyvä epämuodollisuuteen ja välittömyyteen kätkeytyvä vallankäyttö on hierarkisesti kytketty eliitin asiantuntemukseen.³²⁰ Kivivuori päättää kirjansa: ”Psykokulttuurinen aikamme ei ole sosiaalisten normien jälkeistä aikaa, vaan aikaa, joka mielellään puhuu normeistaan ikään kuin ne olisivat psyykkisen terveyden vaatimuksia.”³²¹

Kun toisella tavalla ajattelevien näkemyksiä selitetään psyykkisen tason kautta, voidaan tosiasiallinen erimielisyys tulkita omien ihanteiden ja tavoitteiden universaaliksi tueksi. Kivivuori toteaa: ”Psykodynaamisten oppien avulla voidaan tukea ja perustella mitä tahansa poliittista linjaa tai arvomaailmaa. Konservatiivisten ja liberaalien sovellusten välille ei voi tehdä eroa tieteellisten kriteerien avulla, koska molempien taustateoria on siinä suhteessa yhtä ongelmallinen. Molemmat harjoittavat paljastavaa psykodynaamista tulkintaa puolustaakseen omia arvojaan ja poliittisia tavoitteitaan.”³²²

”Psykokirkollisuus” liittyy siis kamppailuun aidon ja toden uskon määrittelyvallasta.³²³ Tätä kamppailua on käyty aina: esimerkiksi evankelisluterilaisen kirkon tunnustuksessa näkyvät vahvasti 1500-luvun Saksassa todellisesta uskosta käydyn kamppailun jäljet. Matteuksen kuvaama Jeesus käytti sisäisyys- ja aitousretoriikkaa määritellesään oikeaa uskoa. Hän totesi vastustajiensa olevan ulkonaisesti hurskaita, mutta sisältä saastaisia.³²⁴ Vuorisaarnassaan hän pilkkasi niitä, joiden uskonnonharjoitus laupeudentöineen on näyttävää, ja kielsi omiaan tuomasta hurskaita tekoja ihmisten katseltavaksi: ”Silloin Isäsi, joka näkee myös sen, mikä on salassa, palkitsee sinut.”³²⁵

Kivivuori kirjoittaa: ”Siellä missä puhutaan aitoudesta ja teeskentelystä, on kysymys myös sosiaalisesta konfliktista.”³²⁶ Jeesuksen aikana sosiaalista konfliktia ilmaistiin nimittelemällä vastapuolta käärmeen sikiöiksi ja helvetin lapsiksi. Nyky-yhteiskunnassa tällaisesta vihapuheesta

318 Kivivuori kuvaa Mika Ojakankaan tutkimusten pohjalta kirkon vallankäytön kapenemiseen liittyvää normisuhteen muutosta, jossa on luovuttu ensin kirkkokurirangaistuksista, sitten avoimesta normatiivisuudesta, joka tosin yhä vaikuttaa marginaali-ilmiönä. Kivivuori 1999, 25–30, Ojakangas 1992, 35–53.

319 Kivivuori 1999, 58.

320 Kivivuori 1999, 142, 148.

321 Kivivuori 1999, 150.

322 Kivivuori 1999, 105–106.

323 Kivivuori 1999, 15.

324 Matt. 23:28.

325 Matt. 6:1–18.

326 Kivivuori 1999, 37.

voisi seurata syyte kunnianloukkauksesta tai kiihottamisesta kansanryhmää vastaan, ja demonisointiin ja stigmatisointiin tarvitaan hienovaraisempia keinoja.

Yhtenä pseudojälkinormatiivisen retoriikan keinona on hengellisen väkivallan tekijäksi syyllistäminen, joka samalla leimaa uskonnollisuuden sairaaksi ja epäaidoksi.³²⁷ Hengellisen väkivallan tekijä voidaan määritellä uskonnollisesti saastaiseksi ja sulkea leirin ulkopuolelle.³²⁸ Hengellisen väkivallan käsitteen voisikin nähdä paradoksaalisesti toimivan pelottelun, käännättämisen, syyllistämisen, eristämisen ja kontrolloinnin välineenä sekä elämäntavan, elämäntavan ja mielipiteen murtajana tilanteessa, jossa psykokulttuuriset arvot ovat hegemonisia. Niin kuin kaikessa uskonnollisuudessa, psykouskonnossakin tarvitaan myös kovia otteita taisteltaessa totuuden puolesta ja pahaa vastaan.³²⁹

Kivivuori näkee psykokulttuurin nousun osana nyky-yhteiskunnan ja samalla kirkon arvomurrosta.³³⁰ Hän toteaa, että 1980-luvun alusta alkaen teologisessa keskustelussa – ja myös uskonnollisessa liikehdinnässä – on esiintynyt psykokulttuurinen ja -uskonnollinen tulkintakehys, joka nojaa ikiaikaiseen aitouden ja epäaitouden väliseen jaotteluun.³³¹ Tähän liittyy jako terveeseen ja sairaaseen uskonnollisuuteen.³³²

Samalla aikajänteellä, 1980-luvun alusta lähtien, hengellisen väkivallan käsite on löytänyt tiensä komiteamietinnöistä kirkollisen median kestoaiheeksi. Tämän voi jossain määrin nähdä osana psykouskonnollisen retoriikan valtaannousua, sillä johdannossa siteerattu *Kirkon ja uskon sanakirja* määrittelee hengellisen väkivallan nimenomaan henkisen väkivallan alalajiksi. Samaan yhteyteen on myös liitetty terveen ja epäterveen uskonnollisuuden kuvaus.³³³ Sivuuun jää se, että uskonnollisilla perusteilla voidaan harjoittaa myös fyysistä väkivaltaa tai vaikkapa seksuaalista tai taloudellista hyväksikäyttöä.

327 Janne Villa lausuu varoituksen sanan medikaalisen leimakirveen käyttämisestä uskonnollisen konfliktin aseena.

Hänen varoitukseensa yhtyy myös psykiatri Jari Sinkkonen. Toisaalta sairauden leiman voi nähdä kuuluvan kirkolle, joka on Lutherin mukaan ”parantumattomasti sairaiden yhteisö”. Villa 2013, 88–89.

328 Vrt. 4. Moos. 5:3. Tulkittaessa uudelleen oidipusmyyttiä uskontotieteilijä René Girard kuvaa, kuinka uskonnossa on elintärkeää, että tuhoisa väkivalta saadaan projisoitua yhteisön ulkopuolelle. Girard 2004, 117–118, 129.

329 Girardin mukaan uskonto on ihmisyhteisölle kuin poliisi tai armeija, jonka tarkoituksena on estää väkivallan ja tuhon hallitsematon leviäminen käyttämällä myös kovia voimakeinoja. Girard 2004, 341–342. Ks. myös Villa 2013, 181–182. Girardin mukaan ”väkivalta on pyhän todellinen sydän ja salainen sielu”. Girard 2004, 51. Vrt. Matt. 10:34.

330 Kivivuori 1999, 129.

331 Kivivuori 1999, 115–116.

332 Kivivuori 1999, 106.

333 Jussila et al. 2004, 95; Hengellinen väkivalta, 2014.

Miten ihmiset saattoivat ennen tulla toimeen ilman hengellisen väkivallan käsitettä? Luterilaisuudessa yhteisöllistä vallankäyttöä on perinteisesti hahmotettu jakamalla se kahteen alueeseen, maalliseen ja hengelliseen.³³⁴ Maallisen regimentin tehtäviin on kuulunut rikosasioiden, kuten uskonrauhan rikkomisten, kunnianloukkausten ja pahoinpitelyjen – myös henkisten pahoinpitelyjen – tuomitseminen, riippumatta siitä, onko rikoksen motiivi uskonnollinen vai ei. Hengellinen regimentti taas on tuominnut hengelliset asiat hengellisesti.³³⁵ Hengellisessä laissa on sanottu mm. ”älä käytä väärin Jumalasi nimeä”: tähän vedoten on yritetty rajoittaa uskonnollisen vallan väärinkäyttöä.³³⁶ Kaikkea oppia kirkossa on ollut määrä tutkia ja arvioida Jumalan pyhän sanan mukaan.³³⁷ Regimentit on yritetty pitää erillään toisistaan.³³⁸ Vuonna 2012 keksittiin kuitenkin yhdistävä silta: hengellinen väkivalta. Esitettiin, että valtiollisessa lainsäädännössä olisi tulevaisuudessa syytä yhä tarkemmin määritellä, mikä on hengellistä väkivaltaa ja miten sitä pitäisi sanktioida.³³⁹

Wittgensteinin mukaan kahden eri säännöllä toimivan kielipelin yhdistäminen on ongelmallista.³⁴⁰ Oikeuslaitos onkin pidättäytynyt ottamasta kantaa hengellisiin asioihin, ja pitäytyy perinteisessä normatiivisuudessaan. Hengellisen regimentin puolella alan keskeinen toimija Suomessa, evankelisluterilainen kirkko, tunnustaa yhä Raamatun arvovalan uskon ylimpänä ohjeena. Samalla sen piirissä kuitenkin viljellään uudenlaisesta normatiivisuudesta ponnistavaa hengellisen väkivallan käsitettä, jonka harjoittajana ja opettajana myös Jeesus, kirkon keskushahmo ja auktoriteetti, näyttäytyy.

”Hengellinen”, kreikaksi *pneumatikōs*, on Raamatussa tuttu adjektiivi: se esiintyy Uudessa testamentissa 26 kertaa.³⁴¹ Se liitetään sekä ihmisiin että asioihin. Sen vastakohtia ovat

334 Antti Raunio analysoi Lutherin ajattelua: ”regimentti tarkoittaa hallitsemisen tapaa -- kaksi regimenttiä ovat kumpikin Jumalan tapoja taistella Saatanan valtakuntaa eli pahaa vastaan. Vaikka paholaisella onkin yhä valtaa maailman valtakunnassa, hänen valtansa on kuitenkin rajoitettua. Jumala on myös maailman valtakunnan kätkeyty herra. Maailman valtakunnassa Jumala hallitsee lain avulla. Jumalan valtakunnassa hallinnan väline on evankeliumi.” Raunio 2007, 228.

335 1. Kor. 2:13.

336 2. Moos. 20:7; Room. 7:14.

337 Kirkkojärjestys 1993, 1 luvun 1 §.

338 Raunio mukaan Luther erotti maallisen ja hengellisen regimentin toisistaan, mutta näki niiden välillä myös päällekkäisyyttä ja analogisen yhteyden: Maallinen regimentti on ikään kuin hengellisen ”kuva”. Maallinen regimentti ylläpitää ulkonaista ja ajallista, hengellinen sisäistä ja ikuista vanhurskautta ja hyvyttä. Toisin kuin monet ovat Raunio mukaan väärin käsittäneet, kahden regimentin erottamisessa ei ole kyse kahdesta omalakisesta etiikasta: hoitaessaan maallisen regimentin virkaa kristitty toimii samalla hengellisenä virantoimittajana Jumalan ja lähimmäisensä edessä. ”Regimenttien välinen ero tehdään, mutta samalla kumpikin pidetään voimassa.” Raunio 2007, 223, 228–234.

339 Linjakumpu 2012, 246.

340 Wittgenstein 1981, 283.

341 Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece 1985, 1567.

rinnakkaiskäsitteet *psykhikōs*, ”sielullinen” ja *sarkikōs*, ”lihallinen”.³⁴² Ne viestivät, että ilman yhteyttä Kristukseen ihminen on luonnostaan ”henkeä vailla”.³⁴³ ”Hengellinen” viittaa lähes aina Jumalan Henkeen: ainoa poikkeus on Ef. 6:12, jonka mukaan kristityillä on sota *prōs tē pneumatikā tēs pōnerias en tois epouranōis*, ”pahuuden hengellisiä vastaan taivaallisissa”.

Uuden testamentin kielenkäytön pohjalta voisikin päätellä hengellisen väkivallan olevan väkivaltaa, jota tehdään Jumalan Hengen vaikutuksesta.³⁴⁴ Termi olisi lähikäsite aseelliselle väkivallalle: onhan pyhien taisteluaseena mainittuja pahuuden henkivaltoja vastaan Efesolaiskirjeen mukaan juurikin Hengen miekka, Jumalan sana.³⁴⁵ Tämä näkökulma ei edusta yleistä käsitystä hengellisen väkivallan olemuksesta, mutta on huomionarvoinen vähintäänkin siksi, että moni hengellisestä väkivallasta syytetty epäilemättä katsoo käyttävänsä mainittua Hengen miekkaa. Käytettäessä hengellisen väkivallan käsitettä sympatiat ovat kuitenkin yleensä uhrin puolella, jolloin hengellinen väkivalta tulkitaan pahuuden valtojen toiminnaksi. Hengellisen väkivallan käsitteen voi siis hahmottaa eri tavoin: Wittgensteiniä lainatakseni ”voin nähdä sen eri aspekteissa aina sen seipitteen mukaan, jolla sen ympäröin”.³⁴⁶

Aspekti hengellisen väkivallan näkemisestä Hengen miekan käyttämisenä saa kirkollisessa kontekstissa vahvan perustelun toteamuksesta, jonka mukaan Jeesuksen toiminta täyttää hengellisen väkivallan tunnusmerkit. Toisaalta kaikki voinevat olla yhtä mieltä siitä, että Jumalan nimissä tehdään paljon pahaa, ja tätä pahaa jotkut ovat päättäneet nimittää hengelliseksi väkivallaksi. Tämä aspekti saa perustelunsa laaja-alaisen ilmiön ja sen aiheuttaman kärsimyksen sanoittamisen tarpeesta. Jos Jeesuksen jumalallisuus kielletään, näkökulmat voi vaivatta sovittaa yhteen, mutta Jeesuksen synnittömyyden tunnustava kirkko ei voi sitä tehdä.³⁴⁷ Tämä näkökulmien yhteensovittamattomuus näyttää jääneen vaille huomiota hengellistä väkivaltaa koskevassa keskustelussa.³⁴⁸

342 Iso Raamatun Tietosanakirja 1989, 59.

343 Juud. 1:19; 1. Kor. 2:14.

344 Janne Villalle tämä näkökulma on tuttu. Tietyin varauksin hän kuitenkin päätyy käyttämään hengellisen väkivallan käsitettä, joka on epämääräinen, mutta vakiintunut: Villa 2013, 17–18, 21.

345 Ef. 6:17.

346 Wittgenstein 1981, 326. Ks. myös Wittgenstein 1981, 302–303.

347 Hepr. 4:15.

348 Hengellisen väkivallan käsitteeseen liittyvää ristiriitaisuus näyttää – psykokielen pelisääntöjen mukaan ilmaistuna – johtaneen Raamatun näkökulman torjumiseen psykokirkollisen tietoisuuden ulkopuolelle. Torjunta on Tähkän mukaan normaalin aikuisen egon peruspuolustusmekanismi, joka sulkee häiritseviä, kiellettyjä ja ahdistavia tajunnansisältöjä tietoisuuden ulkopuolelle. Sen käytössä on vaaransa: ”Laaja-alaisesti käytettynä torjunta köyhdyttää egoa, koska sen avulla suljetaan pois egon piiristä suuri joukko kielletyksi muuttuneisiin viettilykkeisiin liittyneitä muistoja, ajatuksia ja mielikuvia, jotka kaikki ovat egoaineisia.” Täysin onnistuneessa torjunnassa yksilö ei ole tietoinen torjunnan tuloksista, ellei joku ulkopuolinen niitä hänelle osoita. Tähkä 1972, 32–33.

Moniarvoisessa yhteiskunnassa ja moniäänisessä kirkossa on monia kielipelin kenttiä, jotkut tunnettuja ja suosittuja, toiset ruohottuneita. Pelaajilla on vapaus valita pelikenttensä ja varusteensa, vapaus totella joukkueen johtajaa tai olla tottelematta. On vapaus pohtia ja ehdottaa sopivia pelisääntöjä ja kutsua koolle uusia pelitapahtumia. Tässä tutkielmassa olen problematisoinut hengellisen väkivallan käsitteen käyttöä – erityisesti evankelisluterilaisessa kirkossa – arviomalla sen kautta Jeesuksen toimintaa, kuten Wittgenstein kirjoitti: ”Voimme mitata koetellaksemme mittapuuta.”³⁴⁹ Samalla olen mittailut Wittgensteinin kielifilosofiaa hyödyntäen hänen näkökulmaansa kielestä peleinä kahdella tavalla: ennen muuta havainnollistamaan uskonnollisen polemiikin erilaisia pelisääntöjä ja -tapoja ennen ja nyt, mutta myös kuvaamaan hengellisen väkivallan käsitteen monia ja yhteen kietoutuvia ulottuvuuksia, joista olen maininnut teologisen, sosiologisen, psykologisen, juridisen ja moraalisen ulottuvuuden. Potkimalla palloa autiolla kentällä olen myös halunnut kutsua koolle pelitapahtumaa, jossa hengellisen väkivallan käsitettä ja sen avulla käytyä keskustelua tarkastellaan eksegeettisestä näkökulmasta.

Wittgensteinin mukaan sanan merkitys on sen käyttö kielessä.³⁵⁰ Ei myöskään ole yhdentekevää, mitä käsitteitä käytämme.³⁵¹ Siksi tämä tutkielma haastaa kysymään ja kyseenalaistamaan hengellisen väkivallan käsitteen merkitystä, käyttöä ja olemassaolon oikeutusta nykykielessä: Millaista peliä sillä voidaan pelata? Miten hyvin tai huonosti se toimii ongelmien kuvaajana, niiden ratkaisijana tai synnyttäjänä? Miten ja miksi puhuisimme hengellisestä väkivallasta? Kielenkäyttö on rajojen vetämistä ja niihin törmäämistä.³⁵²

349 Wittgenstein 1981, 298.

350 Wittgenstein 1981, 49.

351 Wittgenstein 1981, 238–239.

352 Wittgenstein 1981, 89, 221.

5 Lähteet, apuneuvot ja kirjallisuus

5.1 Lähteet

Apokryfiset evankeliumit

- Apokryfiset evankeliumit. Suom. Johannes Seppälä. Joensuu: Ortokirja. 1979.

Eusebius

- Ecclesiastical History I. Books I–IV. Translated by Kirsopp Lake. The Loeb Classical Library 153. Cambridge: Harvard University Press.

Josephus

- The New Complete Works of Josephus. Revised and expanded edition. Translated by William Whiston; commentary by Paul L. L. Maier. Grand Rapids: Kregel. 1999.

Kirkkojärjestys

- 1993 Kirkkojärjestys. – [<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1993/19931055>] Katsottu 14.2.2014.

The Mishnah

- The Mishnah. Translated from the Hebrew with introduction and brief explanatory notes by Herbert Danby, D.D. First published 1933. New York: Oxford University Press.

Novum testamentum Graece et Latine

- Novum testamentum Graece et Latine. Textum Graecum post Eberhard et Erwin Nestle communiter ediderunt Barbara et Kurt Aland et al. 27. Aufl. Stuttgart: Deutsche Bibelgesellschaft. 1993.

The Old Testament Pseudepigrapha

- The Old Testament Pseudepigrapha Vol. 2. Expansions of the "Old Testament" and Legends, Wisdom and Philosophical Literature, Prayers, Psalms and Odes, Fragments of Lost Judeo-Hellenistic Works. Ed. by James H. Charlesworth. New

York: Doubleday.

5.2 Apuneuvot

Aejmelaeus, Lars

2008 Uuden testamentin kreikan kielioppi. 2., korjattu painos. Helsinki: Kirjapaja.

Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece

1985 Computer-Konkordanz zum Novum Testamentum Graece. Von Nestle-Aland, 26. auflage und zum Greek New Testament, 3rd edition. Berlin: Walter de Gruyter.

The International Standard Bible Encyclopedia

1982 The International Standard Bible Encyclopedia Volume two. E–J. General editor Geoffrey W. Bromley. Grand Rapids: William B. Eerdmans Publishing Company.

Iso Raamatun Tietosanakirja

1989 Iso Raamatun Tietosanakirja. Osa 2. Toim. Thoralf Gilbrant, Valtter Luoto et al. Norjalainen alkuteos: Illustrert Bibelleksikon. Kerava: Ristin Voitto.

Liddell, H. G. & Scott, R.

1996 A Greek-English Lexicon. With a revised supplement. Oxford: Clarendon Press.

Liljeqvist, Matti

2004 Uuden testamentin kreikka-suomi sanasto. 2. p. Keuruu: Aika Oy Kristilliset Kirjat.

Trio Raamattu

2011 Trio Raamattu. Oulu: Suomen Rauhanyhdistysten Keskusyhdistys.

5.3 Kirjallisuus

Albright, W.F. & Mann, C.S.

1971 Matthew. The Anchor Bible. New York: Doubleday.

Carter, Warren

2005 Constructions of Violence and Identities in Matthew's Gospel – Violence in the New Testament. Ed. by Shelly Matthews and E. Leigh Gibson. T&T Clark Biblical Studies. New York: The Continuum International Publishing Group

Ellens, J. Harold

2004 The Violent Jesus. – The Destructive Power of Religion. Violence in Judaism, Christianity and Islam. Vol. 3: Models and Cases of Violence in Religion. Ed. by J. Harold Ellens. Westport: Praeger.

Frankfurter, David

2005 Violence and Religious Formation. An afterword. – Violence in the New Testament. Ed. by Shelly Matthews and E. Leigh Gibson. New York: T&T Clark International

Girard, René

2004 Väkiivalta ja pyhä. Suom. Olli Sinivaara. Helsinki: Tutkijaliitto.

Gnilka, Joachim

1988 Das Matthäusevangelium. II. Teil. Herders Theologischer Kommentar zum Neuen Testament. Freiburg: Herder.

Hagner, Donald A.

1993 Matthew 1-13. Word Biblical Commentary 33A. Dallas: Word Books.

1995 Matthew 14-28. Word Biblical Commentary 33B. Dallas: Word Books.

Heino, Harri

1995a Hengellinen väkiivalta. – Uskonnon kahdet kasvot. Mielenterveyden tuki vai taakka. Toim. Kristina Salonen. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

1995b Uskonto ja terveys. – Uskonnon kahdet kasvot. Mielenterveyden tuki vai taakka. Toim. Kristina Salonen. Helsinki: Suomen mielenterveysseura.

Hengellinen väkivalta

2014 Hengellinen väkivalta. –
[http://www.ev12.fi/sanasto/index.php/Hengellinen_v%C3%A4kivalta]
Katsottu 14.2.2014.

Hurtig, Johanna

2013 Taivaan taimet. Uskonnollinen yhteisöllisyys ja väkivalta. Tampere: Vastapaino.

Johnson, Luke T.

1989 The New Testament's Anti-Jewish Slander and the Conventions of Ancient Polemic.
– Journal of Biblical Literature 108/3. Atlanta: The Society of Biblical Literature.

Jussila, Jarmo & Oinonen, Mikko & Unkuri, Juhana & Vatanen, Osmo (toim.)

2004 Kirkon ja uskon sanakirja. Aamenesta öylättiin. Helsinki: Kirjapaja.

Karppinen, Saara

1994 Ahtaasta uskosta avarammalle. Hämeenlinna: Päivä Oy.

Kennedy, George A.

1984 New Testament Interpretation through Rhetorical Criticism. Chapel Hill: The
University of North Carolina Press.

Kettunen, Paavo

2011 Kätkeyty ja vaiettu. Suomalainen hengellinen häpeä. Helsinki: Kirjapaja.

Kivivuori, Janne

1999 Psykokirkko. Psykokulttuuri, uskonto ja moderni yhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus.

Kukkula, Tanja

2007 Mikä tekee uskonnosta painostavan? Tutkimus uskonnollisen painostuksen
kokemuksesta kokijan näkökulmasta. Uskontotieteen pro gradu -tutkielma. Turku:
Turun yliopisto.

Lampe, Peter

2010 Can Words Be Violent or Do They Only Sound That Way? Second Corinthians: Verbal Warfare from Afar as a Complement to a Placid Personal Presence. – Paul and Rhetoric. Ed. by J Paul Sampley & Peter Lampe. London: T&T Clark.

Liljeqvist, Matti

1996 Kuinka huijata uskovaisia. uskonto manipuloinnin välineenä. – [http://www.vihrearouva.net/usko/luento1.html] Katsottu 14.2.2014.

Linjakumpu, Aini

2012 Haavoittunut yhteisö. Hoitokokoukset vanhoillislestadiolaisuudessa. Tampere: Vastapaino.

Lövås, Edin

1991 Ei herroina halliten. Alistamisen ongelma yhteisöissä. Suom. Raimo Mäkelä. Kauniainen: Perussanoma.

Maijan tarina

2012 Maijan tarina. Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö yksilön ja yhteisön traumana. Toim. Johanna Hurtig & Mari Leppänen. Helsinki: Kirjapaja.

Mäkinen, Kari

2012 Kirkolliskokouksen avajaispuheenvuoro 7.5.2012. – [http://www.arkkihiippakunta.fi/arkkipiispa/puheet-ja-kirjoitukset/puheenvuorot-ja-tervehdykset/2012/kirkolliskokouksen-avauspuheenvu/] Katsottu 14.2.2014.

Nikolainen, Aimo T.

1983 Matteuksen evankeliumi. Kuninkaan asialla. Avaa Uusi testamenttisi 1. Helsinki: Kirjapaja

Ojakangas, Mika

1992 Kädestä korvaan. Kasvatusvallan lyhyt elin-historia. – Sosiologian ruumis. Toim. Ilpo Helén ja Johanna Mäkelä. Työselostuksia N:o 57. Helsinki: Helsingin yliopiston sosiologian laitos.

Ojanen, Markku

2007 Positiivinen psykologia. Helsinki: Edita.

Raunio, Antti

2007 Järki, usko ja lähimmäisen hyvä. Tutkimus luterilaisen etiikan ja diakonian perusteista. STKSJ 252. Helsinki: Suomalainen teologinen kirjallisuusseura.

Ruoho, Aila

2010 Päästä meidät pelosta. Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä.

Käytännöllisen teologian pro gradu -tutkielma. Helsinki: Helsingin yliopisto.

2013 Päästä meidät pelosta. Hengellinen väkivalta uskonnollisissa yhteisöissä. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Nemo.

Räisänen, Heikki

1990 Beyond New Testament Theology. A story and a programme. London: SCM Press.

Sulander, Mikko

2003 Hengellä hakatut. Tutkimus hengellisen väkivallan kokemuksesta, yrityksestä päästä irti hengellisestä väkivallasta ja hengellistä väkivaltaa kärsineiden kokemuksista autetuksi tulemisesta. Käytännöllisen teologian pro gradu-tutkielma. Joensuu: Joensuun yliopisto.

Teinonen, Seppo A.

1965 Nykyajan lahkot. Uusia uskonnollisia liikkeitä ja yhteisöjä. Helsinki: Kirjayhtymä.

Theissen, Gerd

1992 The Gospels in Context. Social and Political History in the Synoptic Tradition. Edinburgh: T&T Clark.

Thurén, Jukka

2005 Matteuksen evankeliumi. Helsinki: Kustannus Oy Arkki.

Tähkä, Veikko

1972 Psykoterapian perusteet psykoanalyttisen teorian pohjalta. 2. painos. Porvoo:
Werner Söderström Osakeyhtiö.

Uskonto, lahko, kultti.

2012 Uskonto, lahko, kultti – mitä ne ovat? Uskontojen uhrien tuki UUT ry. –
[<http://www.uskontojenuhrientuki.fi/ahdistava-uskonto/lahko-kultti>]
Katsottu 14.2.2014.

Viljanen, Terhi

1985 Hengellinen väkivalta – Väkivaltatyöryhmän muistio. Kirkon yhteiskunnallisen työn
keskus. Sarja 1985: D 2. Helsinki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon
keskushallinto.

Villa, Janne

2013 Hengellinen väkivalta. Helsinki: Kirjapaja.

Violence in the New Testament

2005 Ed. by Shelly Matthews and E. Leigh Gibson. New York: T&T Clark International

Väkivaltatyöryhmän muistio

1985 Väkivaltatyöryhmän muistio. Kirkon yhteiskunnallisen työn keskus. Sarja 1985: D 2.
Helsinki: Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto.

Wittgenstein, Ludwig

1981 Filosofisia tutkimuksia. Suom. Heikki Nyman. Helsinki: Werner Söderström
Osakeyhtiö.

1984 Tractatus Logico-Philosophicus eli Loogis-filosofinen tutkielma. Kolmas, tarkistettu
painos. Suom. Heikki Nyman. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Zijlstra, Wybe

1995 Kohti kokonaista ihmistä. Pastoraalipsykologian käsikirja. Suom. Mikko Kuusniemi.
Helsinki: Kirjapaja.